

RÓWNOŚĆ

Prawa dziecka i wymiar sprawiedliwości

Wymogi dotyczące minimalnego wieku w UE

EUROPEAN UNION AGENCY
FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

**Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej**

Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Zdjęcia (na okładce i wewnątrz publikacji): © FRA-Cineplus; © Stock.adobe.com (Lennartz)

Więcej informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w portalu Europa (<http://europa.eu>).

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2020

Print: ISBN 978-92-9461-019-5 doi:10.2811/775067 TK-01-18-239-PL-C

PDF: ISBN 978-92-9461-020-1 doi:10.2811/371015 TK-01-18-239-PL-N

© Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2020

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Wykorzystanie lub powielanie zdjęć zawartych w niniejszym dokumencie wymaga bezpośredniej zgody posiadacza praw autorskich.

Prawa dziecka i wymiar sprawiedliwości

Wymogi dotyczące minimalnego wieku w UE

Spis treści

WPROWADZENIE	5
Czemu służy niniejsze sprawozdanie?	5
NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA I OPINIE FRA	8
1 PRAWA DZIECKA I WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI	13
2 UCZESTNICTWO DZIECI W POSTĘPOWANIACH SĄDOWYCH: PRAWO DO WYRAŻANIA POGLĄDÓW I BYCIA WYSŁUCHANYM	15
3 PRAWA I GWARANCJE W POSTĘPOWANIU KARNYM	21
4 ARESZTOWANIE DZIECI	27

Wprowadzenie

Propagowanie uczestnictwa dzieci we wszystkich postępowaniach sądowych mających wpływ na ich życie, a także zapewnianie im ochrony przed krzywdami, to dwie strony tego samego medalu. Znaleźnienie właściwej równowagi nadal pozostaje jednak wyzwaniem. Często uważa się, że osoby poniżej 18. roku życia nie posiadają wiedzy, doświadczenia i dojrzałości – cech niezbędnych do podejmowania odpowiedzialnych decyzji. W związku z tym to rodzice lub inni przedstawiciele często wykonują przysługujące im prawa, co odbywa się także w ramach uregulowań prawnych mających na celu zapewnienie ich dobrostanu. Dzieciom często pozwala się na wykonywanie ich praw samodzielnie, lecz tylko wtedy, gdy spełniają określone wymogi dotyczące wieku.

Potrzeby w zakresie ochrony oraz fakt, że prawa dziecka często są wykonywane przez osoby za nie odpowiedzialne lub organy, nie powinny podważać tego, że dzieci również są posiadaczami praw i mogą wykonywać określone prawa samodzielnie. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Karta)¹ obejmuje – w art. 24 – pojęcie dzieci jako osób mających prawo do decydowania o sobie i jako posiadaczy praw. W art. 24 ust. 1 określono w szczególności „wiek i stopień dojrzałości” jako kryteria zapewniające równowagę między ochroną praw dziecka a jego uczestnictwem. Artykuł ten stanowi: „Dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą one swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości”.

Podejście to opiera się na modelu, który dominuje na arenie międzynarodowej – przynajmniej na poziomie normatywnym – w ostatnich dziesięcioleciach, zwłaszcza od czasu przyjęcia Konwencji o prawach dziecka², która została ratyfikowana przez wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE). Model ten ma na celu pogodzenie potrzeby ochrony dziecka ze znaczeniem uczestnictwa dziecka, kładąc szczególny nacisk na jego prawo do bycia wysłuchanym, a tym samym do udziału w istotnym procesie decyzyjnym, który ma wpływ na jego życie.

Czemu służy niniejsze sprawozdanie?

Pojęcie „wieku minimalnego” ma kluczowe znaczenie w przypadku równoważenia ochrony i uczestnictwa. Minimalne granice wieku ustawowego określają moment, w którym dziecko osiąga pełnoletność lub to, czy może ono wykonywać określone prawa samodzielnie i bez zgody rodziców lub innych przedstawicieli.

Określenie minimalnych wymagań dotyczących wieku

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) określiła przepisy krajowe w zakresie wymogów dotyczących wieku w różnych obszarach prawa i polityki. W obszarze wymiaru sprawiedliwości FRA odniosła się do szeregu kwestii obejmujących całe spektrum zagadnień, poczynając od uczestnictwa dziecka w postępowaniu sądowym przez określenie wieku, w którym dzieci uzyskują zdolność do samodzielnego wniesienia sprawy do sądu, aż do określenia dolnej i górnej granicy wieku pozwalającego na pobyt dziecka z rodzicami odbywającymi karę więzienia.

Pełny zbiór danych, w tym ustalenia dotyczące wszystkich wyżej wymienionych tematów w obszarze wymiaru sprawiedliwości, dostępny jest na stronie internetowej FRA, jako publikacja towarzysząca niniejszemu sprawozdaniu.

FRA zamierza dołączyć do bieżącej debaty³ na temat właściwej równowagi między potrzebą ochrony dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości a znaczeniem odpowiedniego uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych, które mają wpływ na ich życie, aby przyczynić się do kształtowania przyszłych zmian w zakresie prawa i polityki zarówno na szczeblu unijnym, jak i krajowym. Różnice w wymogach dotyczących minimalnego wieku w poszczególnych państwach członkowskich mogą prowadzić do sytuacji, w której dzieci, a nawet dorośli, mogą być traktowani w różny sposób w różnych państwach członkowskich, w oparciu o rozbieżne kryteria wieku. Takie zróżnicowane traktowanie mogłoby z kolei budzić obawy, że prawa dziecka, przewidziane i chronione w ramach porządku prawnego UE, nie są konsekwentnie wdrażane.

WYMOGI DOTYCZĄCE MINIMALNEGO WIEKU BADANIA FRA NA TEMAT PRAW DZIECKA W CAŁEJ UE

Niniejsze sprawozdanie jest jednym z dwóch sprawozdań FRA, w którym przedstawiono opinie agencji na temat wymogów dotyczących minimalnego wieku w poszczególnych dziedzinach.

- W ramach *praw dziecka i wymiaru sprawiedliwości* bada się wymogi dotyczące minimalnego wieku dla dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości.
- W ramach *oceny wieku i pobierania odcisków palców dzieci w trakcie procedur azylowych* analizuje się oceny wieku dotyczące dzieci w procedurach azylowych oraz inne wymogi dotyczące minimalnego wieku w dziedzinie azylu.

Pełne dane, na których opierają się te sprawozdania, dostępne są na stronie internetowej FRA.

Ponadto informacje opublikowane na [stronie internetowej FRA](#) zawierają analizę danych porównawczych w odniesieniu do wymogów dotyczących wieku w dziewięciu obszarach tematycznych we wszystkich państwach członkowskich: zdolność prawna; uczestnictwo w życiu politycznym; zdrowie; religia; azyl i migracja; dostęp do wymiaru sprawiedliwości; dzieci w świecie cyfrowym; prawa społeczne i gospodarcze; oraz kwestie związane ze społecznością LGBTI (lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interseksualnych).

W niniejszym sprawozdaniu skoncentrowano się na wymogach dotyczących minimalnego wieku w odniesieniu do praw dziecka w postępowaniu sądowym (uczestnictwo dziecka i gwarancje proceduralne) oraz aresztowania, a także przedstawiono istotne opinie oparte na dowodach. Uwzględniono w nim zakres, treść i skuteczne wykonywanie kompetencji UE w tym obszarze, jak również nadchodzące zmiany. Konkretnie dyrektywa ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw (dyrektywa o prawach ofiar)⁴ jest już wdrażana przez państwa członkowskie; dyrektywa w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (dyrektywa w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci)⁵ powinna zostać transponowana do krajowego porządku prawnego do dnia 11 czerwca 2019 r.; oraz opracowywana jest aktualnie wersja przekształcona rozporządzenia Rady dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (rozporządzenie Bruksela II bis)⁶. W międzyczasie Rada Europy uznała wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku dla wszystkich dzieci za obszar priorytetowy w swojej strategii na rzecz praw dziecka (2016–2021)⁷.

Wskazując w całej UE wzorce w zakresie wymogów dotyczących wieku dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości, niniejsze sprawozdanie ma na celu pomoc instytucjom Unii i państwom członkowskim w odniesieniu się do tych kwestii w spójny i zharmonizowany sposób, zgodnie z zakresem ich kompetencji. Głównym celem niniejszego sprawozdania jest wskazanie sposobu lepszego wykonania prawa dzieci do bycia wysłuchanym i aktywnego samodzielnego uczestnictwa – nie tylko za pośrednictwem rodziców lub innych przedstawicieli – we wszystkich rodzajach postępowań sądowych zgodnie z ich wiekiem i stopniem dojrzałości, zależnymi od wiedzy i doświadczenia, a co za tym idzie rozwijającymi się zdolnościami, bez jednoczesnego naruszenia ich ochrony. W ramach takiego podejścia uczestnictwa i ochrony nie uważa się za sprzeczne lub wykluczające się nawzajem; stanowią one raczej swoje uzupełnienie. Jest to zgodne z opiniami zawartymi w [sprawozdaniu podsumowującym FRA dotyczącym wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#), które opierają się na rozmowach ze specjalistami i dziećmi dotyczących ich doświadczeń i poglądów na temat sposobu traktowania dzieci biorących udział w postępowaniach sądowych.

DZIAŁALNOŚĆ FRA

Analiza praw dziecka w obszarze wymiaru sprawiedliwości

Potrzeba sporządzenia niniejszego sprawozdania stała się oczywista, gdy szeroko zakrojone badania FRA dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku (przeprowadzone latach 2015 i 2017) wskazywały na arbitralny charakter i sprzeczności w zakresie wymogów dotyczących wieku i praw dziecka, zwłaszcza w zakresie jego uczestnictwa i dostępnych gwarancji proceduralnych.

Jednym z kluczowych ustaleń wynikających z badań FRA na temat wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku jest to, że dzieci chcą być wysłuchane w trakcie postępowania sądowego, ale muszą czuć się bezpiecznie i komfortowo. Jest to zgodne z opiniami specjalistów, z którymi przeprowadzono rozmowy; stwierdzili oni, iż uczestnictwo dzieci jest ważne przy zapewnianiu ich ochrony i podejścia dostosowanego do wieku. W związku z tym każda osoba biorąca udział w postępowaniu powinna przyczyniać się do tworzenia odpowiednich, bezpiecznych i przyjaznych dziecku warunków do bycia wysłuchanym, aby ułatwić dzieciom uczestnictwo w postępowaniach. Obejmuje to na przykład wysłuchanie dzieci w oddzielnych przyjaznych dziecku pomieszczeniach; wykorzystywanie nagrań wideo jako dowodów; wysłuchanie dziecka wyłącznie przez jednego wyszkolonego specjalistę; ograniczenie liczby osób obecnych podczas wysłuchania; zapewnienie obecności osoby, którą dziecko darzy zaufaniem, jeżeli taka jest jego wola; odpowiednie informowanie dziecka oraz zdawanie mu pytań w odniesieniu do ewentualnych gwarancji proceduralnych; oraz sprawdzenie, czy dziecko rozumie swoje prawa i procedury, w których bierze udział.

FRA przeprowadziła badanie w ścisłej współpracy z Komisją Europejską, która opublikowała swoje badania na temat [uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych w sprawach karnych, cywilnych i administracyjnych](#) oraz [ocenę przepisów, polityki i praktyki dotyczących uczestnictwa dzieci w Unii Europejskiej](#) w 2015 r. Badania te pokazują, że przepisy dotyczące zdolności dzieci do czynności prawnych w różnych postępowaniach sądowych różnią się znacząco między poszczególnymi państwami członkowskimi UE. Badania wskazują, że bardzo często zdolność dziecka do czynności prawnych podlega wymogom dotyczącym wieku.

W styczniu 2018 r. FRA opublikowała [przystępną wersję](#) swoich sprawozdań. Agencja sporządziła również [listę kontrolną](#) zawierającą kluczowe zagadnienia dotyczące sposobu zapewnienia wysłuchania przyjaznego dziecku. Ponadto dostępne są cztery pliki [wideo](#); mogą one zostać wykorzystane w celu podniesienia świadomości dzieci biorących udział w postępowaniach sądowych na temat przysługujących im praw.

Aby uzyskać więcej informacji, zob. FRA (2017), Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku: opinie i doświadczenia dzieci, Urząd Publikacji, Luksemburg; FRA (2015), Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku: opinie i doświadczenia specjalistów, Urząd Publikacji, Luksemburg. Inne powiązane publikacje FRA obejmują Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości (2016) i jej sprawozdania dotyczące [praw osób podejrzanych i oskarżonych w całej UE](#) oraz [zatrzymania o charakterze karnym i alternatyw](#) (oba z 2016 r.).

Najważniejsze ustalenia i opinie FRA

Opinie FRA przedstawione poniżej opierają się na następujących kluczowych ustaleniach:

- Progi wiekowe odnoszące się do prawa dziecka do wyrażenia swoich poglądów i bycia wysłuchanym w trakcie postępowania sądowego znacznie się różnią w poszczególnych państwach członkowskich, ale również w państwach członkowskich w obrębie różnych obszarów regulacji prawnych (np. w kontekście prawa rodzinnego, karnego, azylowego i imigracyjnego).
- Większość państw członkowskich wyznaczyła granicę wieku wynoszącą 18 lat dla dzieci biorących udział w postępowaniu karnym, uprawniającą do specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych, takich jak nagrania audiowizualne, przeprowadzanie przesłuchań przez wyspecjalizowany personel lub prowadzenie rozpraw za zamkniętymi drzwiami – niezależnie od tego, czy są one ofiarami, świadkami, czy też podejrzanymi/przestępcami.
- Kilka państw członkowskich określiło górną granicę wieku poniżej 18. roku życia dla dzieci, uprawniającą do specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych. Z badań FRA dotyczących [wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#) (przeprowadzonych w latach 2015 i 2017)⁹ wynika, że w tych państwach członkowskich dzieci często są traktowane jak osoby dorosłe po przekroczeniu granicy wieku przewidzianej dla możliwości korzystania z gwarancji proceduralnych.
- Zgodnie z dyrektywą w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci wszystkie państwa członkowskie przewidują pomoc prawną dla dzieci będących podejrzanymi/przestępcami, bez ustanowienia wyraźnego wymogu dotyczącego minimalnego wieku. W większości państw członkowskich (17) pomoc prawna udzielana jest jednak tylko wtedy, gdy spełnione zostaną wymogi dochodowe.
- W 21 państwach członkowskich dzieci poniżej 18. roku życia biorące udział w postępowaniu karnym w charakterze podejrzanym/przestępców nie mogą zrzec się prawa do adwokata. W 11 państwach

członkowskich dzieci poniżej 18. roku życia będące ofiarami nie mogą zrzec się prawa do adwokata.

- Nietelni sprawcy przestępstw mogą podlegać karze i środkom polegającym na pozbawieniu wolności (aresztowaniu) we wszystkich państwach członkowskich. Ogólnie rzecz biorąc, próg dotyczący minimalnego wieku dla takich kar i środków jest taki sam jak minimalny wiek odpowiedzialności karnej. Obowiązujący minimalny przedział wiekowy wynosi od 10 do 16 lat.
- Tylko w czterech państwach członkowskich dzieci przebywające w areszcie nie mogą być umieszczane w celach izolacyjnych.

Jak wskazano, szczegółowe dane dotyczące tych ustaleń – przedstawiające szczegółowe informacje na temat każdego państwa członkowskiego – dostępne są na [stronie internetowej FRA](#).

Ustalenia dotyczące uznawania i poszanowania praw dziecka w obszarze wymiaru sprawiedliwości, dostępne na stronie internetowej FRA, wskazują na asymetrię podejścia do uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych wśród państw członkowskich, lecz również wśród państw członkowskich w obrębie różnych obszarów regulacji prawnych (tj. postępowań karnych, cywilnych lub administracyjnych). Wynika to z różnych wymogów dotyczących minimalnego wieku odnośnie do prawa dzieci do samodzielnego wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym w trakcie postępowania, jeżeli są w stanie to zrobić i wyrażają taką wolę. Uczestnictwo dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości obejmuje prawo dzieci do informacji o postępowaniu, które ma wpływ na ich życie, oraz prawo do bycia wysłuchanym zgodnie z ich wiekiem i stopniem dojrzałości, jak zapisano w art. 24 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i w art. 12 Konwencji o prawach dziecka. Jak stwierdzono w wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczących wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, poszanowanie tego prawa służy dobru dziecka, co stanowi nadrzędną zasadę dla wszystkich organów krajowych, w tym sądów i organów ustawodawczych.

Opinia 1 FRA

Unia Europejska, jej państwa członkowskie i właściwe organy krajowe powinny dążyć do propagowania uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych, postępując tym samym zgodnie z podstawową zasadą dobra dziecka przy podejmowaniu decyzji w sprawie wymogów dotyczących minimalnego wieku w obszarze wymiaru sprawiedliwości lub przy stosowaniu odpowiednich przepisów unijnych i krajowych. Decyzje takie oraz wdrażanie odpowiednich przepisów powinny zapewniać poszanowanie prawa dziecka do bycia informowanym, samodzielnego wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym w każdym postępowaniu sądowym wpływającym na jego życie, w sposób przyjazny dla dziecka, wraz z odpowiednimi gwarancjami proceduralnymi, bez względu na to, czy chodzi o postępowanie karne, cywilne czy administracyjne.

Szereg państw członkowskich nie stosuje surowych wymogów dotyczących minimalnego wieku dla dzieci, umożliwiającego im wyrażanie swoich poglądów i bycie wysłuchanym w każdym rodzaju postępowania karnego, cywilnego lub administracyjnego. Wiele państw członkowskich stosuje jednak takie wymogi dotyczące minimalnego wieku bez uwzględnienia, że w świetle art. 12 Konwencji o prawach dziecka i art. 24 ust. 1 Karty należy wziąć pod uwagę nie tylko wiek dzieci, ale również stopień ich dojrzałości, z myślą o wykonaniu prawa dziecka do bycia wysłuchanym w postępowaniu. W związku z tym szereg środków ustawodawczych UE przewiduje potrzebę uwzględnienia poglądów, potrzeb i obaw dziecka w postępowaniu sądowym. Środki te obejmują dyrektywę w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci (art. 16); dyrektywę o prawach ofiar (art. 10); dyrektywę w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej⁹ (art. 19); dyrektywę w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (dyrektywę w sprawie zwalczania handlu ludźmi)¹⁰ (art. 14); oraz rozporządzenie Bruksela II bis w odniesieniu do na przykład orzeczeń w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej (art. 23). Aby ustalić, czy dziecko jest w stanie samodzielnie wyrazić swoje poglądy w trakcie postępowania sądowego, odpowiednim i pomocnym narzędziem powinna być indywidualna ocena dziecka, uwzględniająca nie tylko jego wiek, lecz także inne cechy osobiste.

Opinia 2 FRA

Państwa członkowskie powinny rozważyć przeprowadzenie przeglądu wszelkich rygorystycznych wymogów dotyczących minimalnego wieku dzieci, umożliwiającego im samodzielne wyrażanie swoich poglądów i bycie wysłuchanym we wszystkich postępowaniach sądowych mających wpływ na ich życie. To, czy dzieci mogą skorzystać z przysługującego im prawa do bycia wysłuchanym powinno raczej zależeć od indywidualnej oceny, uwzględniającej nie tylko wiek dziecka, lecz także jego cechy osobiste. Cechy te obejmują stopień dojrzałości dziecka i jego płeć; sytuację i potrzeby prawne, psychologiczne, społeczne, emocjonalne, fizyczne i poznawcze; jak również charakter sprawy i postępowania (np. sprawy dotyczące niegodziwego traktowania w celach seksualnych). Oceny te powinny być przeprowadzane z udziałem wyspecjalizowanego personelu oraz w otoczeniu przyjaznym dziecku i przystosowanym pod kątem płci. W ramach takich ocen należy określić odpowiednie szczególne środki ochronne, które należy zastosować w odniesieniu do dziecka, które ma zostać wysłuchane w określonym postępowaniu sądowym, umożliwiając na przykład wyrażenie poglądów przez dziecko nie w trakcie posiedzeń sądowych, lecz za pośrednictwem nagrań wideo, które można wykorzystać jako dowód.

Większość państw członkowskich zapewnia, do 18. roku życia, specjalne wsparcie i gwarancje proceduralne dla dzieci w postępowaniach karnych, niezależnie od tego, czy biorą w nich udział jako podejrzani/przestępcy, ofiary czy świadkowie. Takie gwarancje obejmują nagrania audiowizualne, przesłuchania prowadzone przez wyspecjalizowany personel, zasadę „zamkniętych drzwi” (*closed-door rule*) oraz wsparcie psychospołeczne. Niektóre państwa członkowskie zapewniają również ostrzejsze środki ochronne dla młodszych dzieci w postępowaniach karnych (w zależności od kontekstu może to oznaczać np. dzieci poniżej 15., 14. lub 12. roku życia). Kilka państw członkowskich ustanowiło jednak górną granicę wieku uprawniającą do wsparcia i minimalnych gwarancji proceduralnych poniżej 18. roku życia; lub ustanowiło różne granice wieku w zależności od roli dziecka w danym postępowaniu. W związku z tym w dyrektywie w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci oraz w dyrektywie o prawach ofiar ustanowiono normy minimalne dla wszystkich dzieci poniżej 18. roku życia, będących podejrzanymi/przestępcami lub ofiarami w odniesieniu do ich wsparcia i gwarancji proceduralnych. Wiek i stopień dojrzałości, a także płeć dziecka mogą jednak wymagać dalszych odpowiednich i bardziej ukierunkowanych środków ochronnych, które można lepiej określić po dokonaniu indywidualnej oceny potrzeb dziecka.

Opinia 3 FRA

Państwa członkowskie powinny zapewnić odpowiednie, ukierunkowane wsparcie uwzględniające aspekt płci oraz gwarancje proceduralne dzieciom w każdym wieku biorącym udział w postępowaniu karnym, niezależnie od tego, czy biorą w nim udział w charakterze podejrzanych/przestępców, ofiar czy też świadków. Takie wsparcie i gwarancje proceduralne powinny być zapewniane po przeprowadzeniu indywidualnej oceny potrzeb dziecka, jak określono również w art. 7 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci i w art. 22 dyrektywy o prawach ofiar.

Opinia 4 FRA

Państwa członkowskie powinny również podnieść do lat 18 granicę wieku uprawniającą do korzystania z odpowiedniego wsparcia i odpowiednich gwarancji proceduralnych. Państwa członkowskie powinny również rozważyć zastosowanie skuteczniejszych gwarancji proceduralnych w odniesieniu do młodszych dzieci biorących udział w postępowaniu sądowym, na przykład dla dzieci poniżej 12. roku życia.

Jak wskazują dowody FRA, we wszystkich państwach członkowskich bezpłatna pomoc prawna udzielana jest wszystkim dzieciom będącym podejrzanymi/przestępcami i nie podlega żadnym wymogom dotyczącym wieku. Podobna sytuacja ma miejsce w zdecydowanej większości państw członkowskich – pomoc udzielana jest również ofiarom i nie podlega żadnym wymogom dotyczącym wieku. Większość państw członkowskich nie udziela jednak pomocy prawnej dzieciom będącym świadkami przestępstw. Ponadto w większości państw członkowskich bezpłatna pomoc prawna uzależniona jest od wymogów dochodowych, niezależnie od tego, czy w danym postępowaniu karnym dziecko pełni rolę podejrzanego/przestępcy, ofiary czy też świadka. W odniesieniu do dzieci i stosownego prawa wtórnego UE ich prawo do pomocy prawnej jest wyraźnie przewidziane w art. 18 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci. Na mocy tej dyrektywy państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia, aby przepisy krajowe gwarantowały skuteczne wykonywanie prawa dziecka do korzystania z pomocy adwokata w postępowaniu karnym. W kontekście tej dyrektywy termin „dziecko” odnosi się do osób poniżej 18. roku życia; w związku z tym państwa członkowskie nie mogą wprowadzać ograniczeń wiekowych poniżej 18. roku życia. Ponadto prawo do pomocy prawnej, bez rozróżnienia ze względu na wiek, zostało również przewidziane w art. 13 dyrektywy o prawach ofiar odnoszącej się do wszystkich ofiar, a także w art. 15 ust. 2 dyrektywy w sprawie zwalczania handlu ludźmi i w art. 20 ust. 2 dyrektywy w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej.

Opinia 5 FRA

Państwa członkowskie powinny zbadać możliwość zapewnienia pomocy prawnej bezwarunkowo wszystkim dzieciom, bez względu na ich wiek oraz rolę podejrzanego/przestępcy, ofiary czy też świadka w postępowaniu sądowym. Pomoc prawna powinna obejmować bezpłatny dostęp do porad dla dzieci będących świadkami oraz zastępstwo procesowe dla dzieci będących ofiarami lub podejrzanymi/przestępcami w trakcie całego postępowania. Należy promować korzystanie z usług adwokatów specjalizujących się w sprawach dotyczących dzieci.

W większości państw członkowskich dzieci poniżej 18. roku życia biorące udział w postępowaniu karnym w charakterze podejrzanych/przestępców nie mogą zrzec się prawa do adwokata. Dyrektywa w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci nie wyklucza wprost możliwości zrzeczenia się tego prawa przez dzieci. Artykuł 6 ust. 2 tej dyrektywy przewiduje jednak, że państwa członkowskie zapewnią, aby dzieci będące podejrzanymi/przestępcami korzystały z pomocy adwokata. Artykuł 6 ust. 6 stanowi, że państwa członkowskie zapewniają, aby „kara pozbawienia wolności nie była orzekana, jeżeli dziecko nie korzystało z pomocy adwokata w sposób umożliwiający temu dziecku skuteczne wykonywanie prawa do obrony, oraz zawsze podczas rozprawy”.

Opinia 6 FRA

Państwa członkowskie powinny rozważyć przyjęcie bardziej ochronnego podejścia w stosunku do dzieci, ograniczając ich zdolność do zrzeczenia się prawa do korzystania z usług adwokata do chwili ukończenia 18. roku życia. Na przykład powinny one zapewnić, aby właściwe organy dostarczały jasnych informacji i wytycznych dzieciom w każdym wieku, które mają status podejrzanych/przestępców w postępowaniu karnym, dotyczących ich prawa do korzystania z pomocy adwokata. Dzieci nie powinny mieć możliwości zrzeczenia się tego prawa zwłaszcza w przypadku rozpraw sądowych. W każdym razie dzieci powinny mieć możliwość zrzeczenia się prawa do korzystania z pomocy adwokata jedynie wówczas, gdy zostały one dokładnie poinformowane i są świadome prowadzonych postępowań, swoich praw i konsekwencji niekorzystania z pomocy adwokata.

Nieletni sprawcy przestępstw mogą podlegać karze i środkom polegającym na pozbawieniu wolności, a także zostać pozbawieni wolności (tzn. aresztowani) we wszystkich państwach członkowskich. Minimalny wiek, w którym podlega się takim karom i środkom, odpowiada minimalnemu wiekowi odpowiedzialności karnej. Zgodnie z art. 10 ust. 2 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci karę pozbawienia wolności przewiduje się jako środek ostateczny stosowany wobec nieletnich sprawców przestępstw. W art. 11 dyrektywy państwa członkowskie wzywa się

do zapewnienia, aby – w miarę możliwości – właściwe organy skorzystały ze środków stanowiących alternatywę wobec aresztowania (środki alternatywne). Ponadto art. 7 dyrektywy stanowi, że indywidualna ocena powinna zostać przeprowadzona przed orzeczeniem kary i uwzględnić, między innymi, stopień dojrzałości i wiek dziecka. Kara pozbawienia wolności dla dzieci jako środek ostateczny stanowi również zasadę zapisaną w art. 37 lit. b) Konwencji o prawach dziecka i innych instrumentach „miękkiego prawa” ONZ, takich jak Reguły NZ w dziedzinie ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności. Zasada ta jest również propagowana przez Radę Europy w jej zaleceniu w sprawie europejskich reguł wobec nieletnich przestępców poddanych karom lub środkom oraz Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu.

Opinia 7 FRA

W celu zapewnienia, aby pozbawienie wolności stanowiło jedynie środek ostateczny stosowany wobec nieletnich sprawców przestępstw, państwa członkowskie powinny opracować środki stanowiące alternatywę wobec aresztowania. Mogą one obejmować zakaz przebywania dziecka w określonych miejscach, nakaz zamieszkania w konkretnym miejscu, ograniczenia dotyczące kontaktów z konkretnymi osobami, obowiązek stawiania się przed właściwymi organami lub obowiązkowy udział w programach edukacyjnych. Przed nałożeniem kary na nieletniego sprawcę przestępstwa organy krajowe powinny zapewnić, aby wyspecjalizowany personel przeprowadził indywidualną ocenę sytuacji osobistej dziecka oraz jego potrzeb.

W zdecydowanej większości państw członkowskich dzieci przebywające w areszcie mogą być umieszczone w celach izolacyjnych przez ograniczony okres, w ramach środka dyscyplinarnego, zabezpieczającego

lub ochronnego. W tym przypadku granica minimalnego wieku ustanowiona przez państwa członkowskie mieści się w zakresie od 10 do 16 lat i zazwyczaj odpowiada minimalnemu wiekowi odpowiedzialności karnej. Na szczeblu unijnym zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania ustanowiono na mocy art. 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 24 traktowanie dzieci przez władze publiczne powinno przede wszystkim uwzględniać najlepszy interes dziecka. W tym kontekście art. 12 ust. 5 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci stanowi, że w przypadku dzieci przebywających w areszcie państwa członkowskie zobowiązane są do zapewnienia i ochrony ich zdrowia oraz rozwoju fizycznego i psychicznego. Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zauważa z kolei, że umieszczanie w celi izolacyjnej „może mieć bardzo szkodliwy wpływ na zdrowie psychiczne, somatyczne i społeczne osób tam przebywających” i „powinno ono być stosowane jedynie w nadzwyczajnych okolicznościach, jako środek ostateczny i przez możliwie jak najkrótszy czas”. Co do zasady umieszczanie dzieci przebywających w areszcie w celi izolacyjnej, zwłaszcza w ramach środka dyscyplinarnego, nie znajduje uzasadnienia pod względem praw dziecka i jest sprzeczne z ich dobrem, ponieważ może zaszkodzić ich zdrowiu oraz rozwojowi fizycznemu i psychicznemu.

Opinia 8 FRA

Państwa członkowskie powinny nakładać na dzieci karę polegającą na umieszczeniu w celi izolacyjnej jedynie w nadzwyczajnych okolicznościach, jako środek ostateczny i na możliwie jak najkrótszy czas; i tylko wtedy, gdy służy to ochronie dziecka, która powinna zostać odpowiednio zdefiniowana i ujednolicona przez prawo i monitorowana przez niezależne organy.

1

Prawa dziecka i wymiar sprawiedliwości

Poszanowanie praw dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości ma zasadnicze znaczenie dla korzystania przez nie ze wszystkich przysługujących im praw podmiotowych. Podobnie jak w przypadku osób dorosłych prawo do dostępu do wymiaru sprawiedliwości i wszystkie inne istotne prawa procesowe nie są tylko prawami samymi w sobie. Gwarantują one wszelkie inne prawa i zapewniają ochronę przed ich naruszeniami; przewidują zgodny z prawem sposób rozstrzygania sporów i dochodzenia roszczeń w przypadku naruszeń i nadużyć praw. W związku z tym stanowią podstawowy element państwa prawa¹¹.

Główne prawa w obszarze wymiaru sprawiedliwości to prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu. Oba te prawa zawarte są w wiążących instrumentach międzynarodowych dotyczących praw człowieka, jak również w unijnym porządku prawnym. Artykuł 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej¹² (TUE) stanowi, że państwa członkowskie muszą ustanowić środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii. W art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej wyraźnie zapisano w unijnym porządku prawnym prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu. W ramach Rady Europy prawo do skutecznego środka prawnego opiera się na art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC)¹³, a prawo dostępu do bezstronnego sądu opiera się głównie na art. 6 tejże konwencji.

Prawo do skutecznego środka prawnego zakłada możliwość zwrócenia się do sądu lub innego niezależnego i bezstronnego organu przez wszystkie osoby, jeżeli ich prawa zostały naruszone, w celu uzyskania ochrony i rekompensaty. Prawo dostępu do bezstronnego sądu wymaga niezależnego i bezstronnego „organu sądowego” (sądu) ustanowionego na mocy prawa. Osoba biorąca udział w procesie musi zostać wysłuchana przez

sąd zgodnie z ustaleniami proceduralnymi gwarantującymi rzetelność, takimi jak rozprawa publiczna w trakcie procesu lub dostęp do porad prawnych, obrony i zastępstwa procesowego oraz bezpłatna pomoc prawna dla osób nieposiadających wystarczających środków.

Dzieci będące posiadaczami praw korzystają ze wszystkich przepisów prawnych w obszarze wymiaru sprawiedliwości zarówno na szczeblu międzynarodowym, jak i unijnym. Wszystkie istotne standardy praw człowieka mają zastosowanie wobec dzieci, ponieważ są one sformułowane w sposób abstrakcyjny i odnoszą się do „wszystkich”, podczas gdy zasada niedyskryminacji zapisana zarówno w karcie, jak i EKPC nakłada obowiązek równego traktowania wszystkich osób, niezależnie od ich wieku¹⁴.

Przyjmuje się jednak specjalne rozwiązania prawne mające na celu ustalenie podejścia bardziej dostosowanego do dzieci, gdy władze wykonują obowiązki związane z wymiarem sprawiedliwości w przypadku dzieci. Oprócz wiążącej ogólnej zasady uwzględniania najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, w tym w działaniach związanych ze sprawami sądowymi,¹⁵ w Konwencji o prawach dziecka ustanawia się również szczególne zasady dotyczące dzieci. Konwencja ta gwarantuje dzieciom prawo do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym mającym wpływ na ich życie¹⁶ oraz określa specjalne normy i gwarancje dotyczące ich traktowania w postępowaniu karnym lub w przypadku, gdy są aresztowane lub zatrzymane¹⁷. Te konkretne zasady odzwierciedlają i wzmacniają odpowiednie przepisy ustanowione na szczeblu krajowym i unijnym. Są one wiążące dla wszystkich państw członkowskich, pod warunkiem że państwa te są stronami Konwencji o prawach dziecka.

Ustanowienie wymogów dotyczących wieku dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości może służyć zarówno ochronie dzieci przed naruszaniem ich praw, jak i ich odpowiedniemu i aktywnemu uczestnictwu w postępowaniach sądowych dotyczących spraw mających wpływ na ich dobrostan. Ustanowienie korzystnych gwarancji proceduralnych dla dzieci będących ofiarami lub świadkami lub dzieci oskarżonych o popełnienie przestępstwa, jak również przyjęcie specjalnych przepisów dotyczących traktowania nieletnich sprawców przestępstw i ich aresztowania, ma na celu ochronę ich praw. Z drugiej strony poszanowanie praw dzieci do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym we wszystkich postępowaniach sądowych wykracza poza samą ochronę ich praw i obejmuje podejście partycypacyjne, uwzględniające poglądy i opinie dzieci.

Jeżeli chodzi o szczebel unijny, kwestie związane z wymiarem sprawiedliwości stanowią część kompetencji dzielonych UE, jak określono w art. 81–86 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹⁸ dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych i karnych. W związku z tym UE może przyjąć środki legislacyjne w celu zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, jak również ustanowienia norm minimalnych w zakresie praw osób fizycznych w postępowaniu karnym. Takie same środki mają zastosowanie w odniesieniu do praw ofiar przestępstw lub definicji przestępstw i kar w obszarach szczególnie poważnych przestępstw, takich jak handel ludźmi i wykorzystywanie seksualne dzieci.

Wykonując te kompetencje, UE przyjęła w ostatnich latach szereg środków legislacyjnych, które mają zasadnicze znaczenie dla określenia treści i poziomu

poszanowania i ochrony praw dzieci biorących udział w postępowaniach sądowych, a w szczególności w postępowaniach karnych. Najważniejsze z nich to:

- a) dyrektywa w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci, przyjęta w dniu 11 maja 2016 r., która ma zostać transponowana do dnia 11 czerwca 2019 r.;
- b) dyrektywa o prawach ofiar, wraz z art. 24 odnoszącym się w szczególności do praw dziecka; oraz
- c) rozporządzenie Rady Bruksela II bis dotyczące spraw małżeńskich i odpowiedzialności rodzicielskiej.

Inne przykłady obejmują dyrektywę w sprawie zwalczania handlu ludźmi i dyrektywę w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej. Na mocy tych aktów ustanawia się konkretne normy i zasady dotyczące traktowania dzieci biorących udział w postępowaniach sądowych, które obowiązują wszystkie państwa członkowskie¹⁹.

W niniejszym sprawozdaniu skupiono się na kwestiach dotyczących uczestnictwa dziecka w postępowaniu sądowym (prawa do wyrażania poglądów i bycia wysłuchanym w sprawach, które dotyczą dzieci i mają wpływ na ich życie); gwarancjach proceduralnych dla dzieci biorących udział w postępowaniach karnych i przysługujących im prawach; jak również kwestiach związanych z pozbawieniem dzieci wolności. Więcej informacji na temat właściwych wymogów dotyczących wieku obowiązujących w każdym państwie członkowskim można znaleźć na [stronie internetowej FRA](#).

2

Uczestnictwo dzieci w postępowaniach sądowych: prawo do wyrażania poglądów i bycia wysłuchanym

NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA

Informacje ogólne

- Progi wiekowe odnoszące się do prawa dziecka do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym w trakcie postępowania sądowego różnią się znacznie w poszczególnych państwach członkowskich, ale również w państwach członkowskich w różnych obszarach regulacji (np. w kontekście prawa rodzinnego, karnego, azylowego i imigracyjnego).
- Bez uszczerbku dla przepisów określających wymogi dotyczące minimalnego wieku w celu korzystania z praw podmiotowych (np. dostępu do pracy lub azylu i ochrony międzynarodowej) kilka państw członkowskich nie stosuje żadnych rygorystycznych wymogów dotyczących minimalnego wieku w odniesieniu do prawa procesowego dzieci do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym we wszystkich rodzajach postępowań sądowych z nimi związanych, niezależnie od ich roli w takich postępowaniach.
- Ustanowienie wymogu dotyczącego minimalnego wieku odnoszącego się do prawa do wyrażania poglądów i bycia wysłuchanym oznacza, że dzieci powyżej tego wieku zawsze powinny mieć taką możliwość, jeżeli taka jest ich wola. Nie stoi to jednak na przeszkodzie temu, aby sądy zapewniały taką samą możliwość dzieciom poniżej tego wieku. Niemniej jednak, jak pokazują ustalenia wynikające z badań FRA na temat [wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#)²⁰ (przeprowadzone w latach 2015 i 2017), praktyki sądowe w tym zakresie różnią się między poszczególnymi państwami członkowskimi i w państwach członkowskich – chociaż większość dzieci bardzo doceniła możliwość bycia wysłuchanym.
- Jeżeli chodzi konkretnie o przysposobienie, umieszczenie (umieszczenie dziecka w odpowiednim miejscu zamieszkania) oraz rozwód i sprawy dotyczące prawa pieczy nad dzieckiem, mniej niż połowa państw członkowskich twierdzi, że dzieci powinny mieć możliwość wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń dotyczących minimalnego wieku (12 państw członkowskich w odniesieniu do spraw dotyczących przysposobienia; 12 państw członkowskich w odniesieniu do spraw dotyczących umieszczenia dziecka i rozwodu oraz spraw dotyczących prawa pieczy nad dzieckiem) – mimo że wszystkie te decyzje odnoszą się do spraw bezpośrednio dotyczących dziecka. Nawet w obrębie państw istnieją różne wymogi dotyczące wieku – czy to w odniesieniu do przysposobienia, umieszczenia, czy też rozwodu i spraw dotyczących prawa pieczy nad dzieckiem (zob. [rys. 1](#)). Ponadto zgoda dzieci na wydanie takich decyzji, które mają wpływ na ich życie, nie zawsze jest wymagana. Na przykład w sprawach dotyczących przysposobienia jedynie 12 państw członkowskich wymaga zgody samego dziecka; tylko trzy z nich nie stosują wymogów dotyczących minimalnego wieku.

Przysposobienie

- W 12 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym przysposobienia mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy uwzględniają jednak stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Dwanaście państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 14 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W kilku państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie. W 12 państwach członkowskich dziecko musi wyrazić zgodę na przysposobienie, państwa te stosują jednak różne progi minimalnego wieku dla uzyskania takiej zgody.

Rozwód i prawo pieczy nad dzieckiem

- W 12 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym rozvodu i prawa pieczy nad dzieckiem mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy uwzględniają jednak stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Kolejne dwanaście państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 14 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W kilku państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Umieszczenie

- W 12 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym umieszczenia dziecka pod odpowiednią opieką mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy uwzględniają stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Dziesięć państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 16 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W kilku państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Zatrudnienie

- W ośmiu państwach członkowskich dzieci mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym w sprawach dotyczących zatrudnienia bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Czternaście państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 18 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci, bez uszczerbku dla zasad określających wymogi dotyczące minimalnego wieku w zakresie dostępu do pracy. W pozostałych państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Azyl i ochrona międzynarodowa

- W 11 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym azylu i ochrony międzynarodowej mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy uwzględniają jednak stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Dziesięć państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 6 do 18 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W dziewięciu państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Imigracja

- W 10 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym spraw imigracyjnych mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy

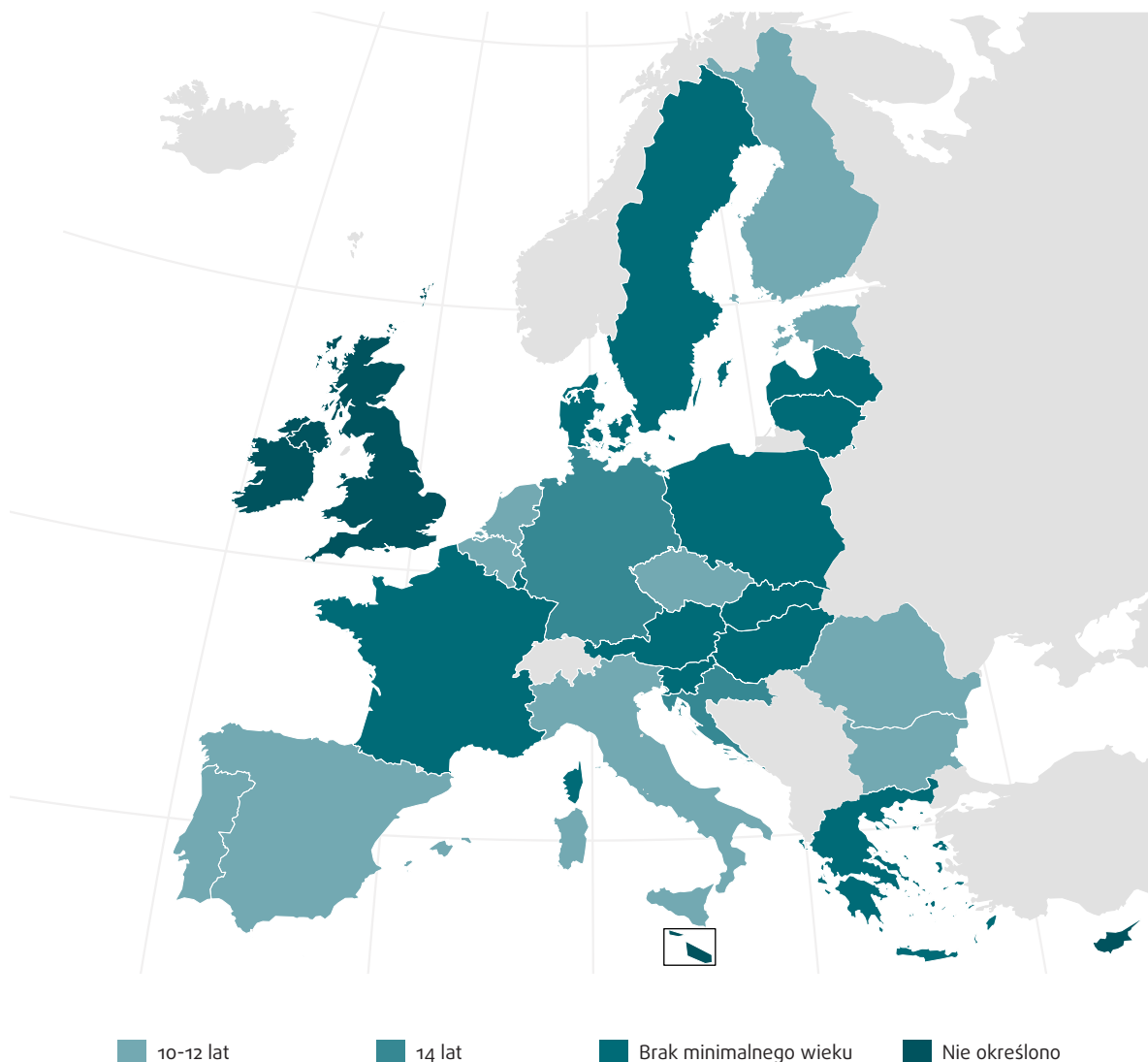

uwzględniają jednak stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Osiem państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 18 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W 10 państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Przemoc, znęcanie się i zaniedbywanie

- W 13 państwach członkowskich dzieci biorące udział w postępowaniu sądowym dotyczącym przypadków przemocy, znęcania się lub zaniedbywania mają prawo do wyrażania swoich poglądów, jeżeli taka jest ich wola, i do bycia wysłuchanym bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów i bez ograniczeń związanych z minimalnym wiekiem. Sądy uwzględniają stopień ich dojrzałości i zdolność do wyrażania własnych poglądów. Kolejne 10 państw członkowskich ustanawia określone progi wiekowe, których zakres waha się od 10 do 16 lat, niezbędne do uznania takiego uprawnienia przez dzieci. W pięciu państwach członkowskich, w których nie istnieją odpowiednie regulacje prawne, sądy decydują *ad hoc*, czy wysłuchać dzieci, czy też nie.

Rys. 1: Wiek, w którym dziecko ma prawo do bycia wysłuchanym w sprawach rozwodowych i sprawach dotyczących prawa pieczy nad dzieckiem

Uwaga: Zjednoczone Królestwo, z wyjątkiem Szkocji.

Źródło: FRA, 2018

Uczestnictwo dzieci w obszarze wymiaru sprawiedliwości wiąże się przede wszystkim z prawem dzieci do bycia informowanym na temat postępowania wpływającego na ich życie oraz ich prawem do swobodnego wyrażania swoich poglądów w trakcie takiego postępowania²¹. Uczestnictwo dzieci jest ściśle związane z ich prawem do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym we wszystkich sprawach, które ich dotyczą²², co ma zasadnicze znaczenie dla ochrony wszystkich przysługujących im praw podmiotowych. W rezultacie służy ono zasadzie najlepszego interesu dziecka, którą muszą uwzględniać wszystkie organy krajowe, w tym sądy i organy ustawodawcze²³.

W kontekście niniejszego badania do prawa dzieci do bycia wysłuchanym – zgodnie z odpowiednią wykładnią art. 12 Konwencji o prawach dziecka przeprowadzoną przez Komitet Praw Dziecka – odnosi się pod względem możliwości samodzielnego wyrażania przez dzieci swoich poglądów i bycia wysłuchanym. Jest to rozumiane jako możliwość samodzielnego wyrażania przez dzieci opinii i bycia wysłuchanym w postępowaniu sądowym w sposób odpowiedni do ich wieku i stopnia dojrzałości. Może to wymagać unikania typowego otoczenia sądowego i korzystania z obiektów i metod przyjaznych dziecku, takich jak nagrania wideo stanowiące dowody, wysłuchania w oddzielnych pomieszczeniach przyjaznych dziecku, usługi wykwalifikowanych specjalistów zapewniających wsparcie dzieciom podczas wysłuchań oraz inne gwarancje proceduralne, jak określono w badaniach agencji na temat [wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#) (przeprowadzonych w latach 2015 i 2017)²⁴.

Prawo dzieci do bycia wysłuchanym w procesie sądowym zostało zapisane zarówno w karcie, jak i w Konwencji o prawach dziecka. Artykuł 24 karty stanowi, że swobodnie wyrażane poglądy dzieci „są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości”. W art. 12 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka ustanawia się prawo dzieci do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach ich dotyczących, stosownie do „wieku oraz dojrzałości dziecka”; ustęp 2 stanowi, że „dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego”.

W odniesieniu do przepisu dotyczącego sposobu wykończenia prawa do bycia wysłuchanym Komitet Praw Dziecka w komentarzu ogólnym nr 12 zauważa, że „[p]o podjęciu przez dziecko decyzji o byciu wysłuchanym będzie ono musiało również zdecydować o sposobie przeprowadzenia takiego wysłuchania:

bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniego organu”. W związku z tym dla Komitetu Praw Dziecka decydujące znaczenie będzie miała wola dziecka; jednocześnie Komitet „zaleca, aby, w miarę możliwości, dziecko miało zapewnioną możliwość bezpośredniego wysłuchania w każdym postępowaniu”²⁵.

W wytycznych Rady Europy dotyczących wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku uznaje się uczestnictwo dzieci jako podstawową zasadę²⁶. W międzyczasie FRA podkreśliła w swojej publikacji z 2017 r. dotyczącej wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, że skuteczne uczestnictwo dzieci w postępowaniach sądowych jest nie tylko niezbędne z perspektywy praw dziecka, lecz ma również „kluczowe znaczenie dla poprawy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości”²⁷.

Na szczeblu unijnym w art. 16 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci wzywa się państwa członkowskie do zapewnienia dzieciom podejrzanym o popełnienie przestępstwa prawa do obecności na dotyczącej ich rozprawie, do skutecznego uczestnictwa w rozprawie i posiadania możliwości przedstawienia swojego stanowiska i bycia wysłuchanym. Podobna zasada ma zastosowanie do dzieci będących ofiarami przestępstw, zgodnie z art. 10 dyrektywy o prawach ofiar, gdzie „uwzględnia się odpowiednio” wiek dziecka i jego dojrzałość. W motywie 42 dyrektywy podkreślono jednak, że dzieci będących ofiarami nie można pozbawiać prawa do przedstawienia swojego stanowiska i bycia wysłuchanym jedynie z uwagi na ich wiek. O potrzebie uwzględnienia poglądów, potrzeb i obaw dziecka wspomniano również w odpowiednich przepisach innych dyrektyw sektorowych, takich jak art. 19 dyrektywy w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej lub w art. 14 dyrektywy w sprawie zwalczania handlu ludźmi.

W sprawach cywilnych art. 23 rozporządzenia Bruksela II bis zawiera naruszenia prawa dziecka do bycia wysłuchanym wśród podstaw nieuznania orzeczeń odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej. Poszanowanie tego samego prawa jest również warunkiem uznawania i wykonalności innych orzeczeń z zakresu prawa rodzinnego, takich jak orzeczenia w sprawie prawa do kontaktów z dzieckiem i powrotu dziecka, jak przewidziano w art. 41 i 42 rozporządzenia.

W odniesieniu do ustanowienia wymogów dotyczących minimalnego wieku w zakresie uczestnictwa dzieci Komitet Praw Dziecka w komentarzu ogólnym nr 12 wskazuje, że art. 12 Konwencji o prawach dziecka nie przewiduje minimalnego wieku posiadania przez dzieci prawa do wyrażania swoich poglądów. W związku z tym Komitet Praw Dziecka zniechęca państwa strony do wprowadzania takich wymogów we wszystkich

sprawach mających wpływ na życie dzieci²⁸. Wytyczne Rady Europy również stanowią, że „strony zniechęca się do wprowadzania znormalizowanych ograniczeń wiekowych”. Odnoszą się one również do wytycznych ONZ dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach, w których ofiarami lub świadkami przestępstw są dzieci, które stanowią, że „wiek nie powinien stanowić przeszkody dla prawa dziecka do pełnego uczestniczenia w postępowaniu sądowym”²⁹. W odniesieniu do uczestnictwa dzieci ani Komitet Praw Dziecka, ani Komitet Ministrów Rady Europy nie dokonują rozróżnienia między różnymi rolami, jakie dziecko może pełnić w postępowaniu sądowym (tj. ofiara, świadek, podejrzany, powód) ani między różnymi rodzajami postępowań (tj. karnymi, cywilnymi, administracyjnymi).

Przepisy Unii nie określają wyraźnych progów wiekowych w odniesieniu do prawa dzieci do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym w postępowaniu sądowym. Ustanowienie odpowiednich przepisów należy zatem do kompetencji państw członkowskich.

Przy wykonywaniu swoich praw w tym obszarze państwa członkowskie są jednak zobowiązane do poszanowania istoty prawa dziecka do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym. W związku z tym dzieci powinny mieć możliwość bezpośredniego wykonania tego prawa, jeżeli taka jest ich wola, uwzględniając przy tym nie tylko ich wiek, lecz także stopień dojrzałości.

FRA przeanalizowała wymogi dotyczące minimalnego wieku stosowane przez państwa członkowskie w odniesieniu do uczestnictwa dzieci w postępowaniu sądowym oraz prawa dzieci do bezpośredniego wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym, zwłaszcza w postępowaniach dotyczących przysposobienia, rozwodu i pieczy nad dzieckiem, umieszczenia (umieszczenia dziecka w odpowiednim miejscu), zatrudnienia, azylu i ochrony międzynarodowej, imigracji i spraw, w których ofiarami przemocy/znęcania lub zaniedbania były dzieci. (Wszystkie istotne dane znajdują się na [stronie internetowej FRA.](#))

3

Prawa i gwarancje w postępowaniu karnym

NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA

- Większość państw członkowskich wyznaczyła granicę wieku wynoszącą 18 lat dla dzieci biorących udział w postępowaniu karnym, uprawniającą do specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych, takich jak nagrania audiowizualne lub przesłuchanie przez wyspecjalizowany personel, niezależnie od tego, czy są one ofiarami, świadkami, czy też podejrzanymi/przestępcami.
- Kilka państw członkowskich określiło górną granicę wieku poniżej 18. roku życia dla dzieci, uprawniającą do specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych. Z badań FRA dotyczących [wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#) (przeprowadzonych w latach 2015 i 2017)³⁰ wynika, że w tych państwach członkowskich dzieci często są traktowane jak osoby dorosłe po przekroczeniu granicy wieku przewidzianej dla możliwości korzystania z gwarancji proceduralnych. W niektórych innych państwach członkowskich kwestia ta nie została uregulowana; sądy mogą jednak zdecydować o przyjęciu takich środków w zależności od okoliczności danej sprawy.
- W niektórych państwach członkowskich wzmocnione gwarancje proceduralne mają zastosowanie zwłaszcza do młodszych dzieci w postępowaniu sądowym (określonych – w zależności od kontekstu – jako dzieci poniżej 15., 14. lub 12. roku życia).

Zasada „zamkniętych drzwi”

- Większość państw członkowskich (16) nie określa konkretnych ograniczeń wiekowych w odniesieniu do prawa dziecka do prywatności podczas rozpraw sądowych dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. W tych państwach członkowskich kwestia tego, czy zastosować zasadę „zamkniętych drzwi” (tzn. przeprowadzać rozprawy za zamkniętymi drzwiami) leży w gestii sądów. Z badań FRA dotyczących [wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#) (przeprowadzonych w latach 2015 i 2017)³¹ wynika, że dzieci nie czują się bezpiecznie i komfortowo w obecności zbyt wielu osób w trakcie rozprawy, a uczucie to intensyfikuje się, gdy ich role nie zostały jasno określone; oraz to, że największe zagrożenie stanowi obecność pozwanych/oskarżonych lub ich przyjaciół i członków rodziny.
- W 10 państwach członkowskich zasada „zamkniętych drzwi” ma zastosowanie do wszystkich rozpraw w sprawach karnych dotyczących dzieci poniżej 18. roku życia. W dwóch państwach członkowskich zasada „zamkniętych drzwi” ma zastosowanie do rozpraw, w których biorą udział dzieci poniżej 18. roku życia – a zwłaszcza dzieci poniżej 15. lub 16. roku życia.

Pomoc prawna i zrzeczenie się prawa do adwokata

- Zgodnie z dyrektywą w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci wszystkie państwa członkowskie przewidują bezpłatną pomoc prawną dla dzieci będących podejrzanymi/przestępcami, bez ustanowienia wyraźnego wymogu dotyczącego minimalnego wieku. W większości państw członkowskich (17) udzielenie pomocy prawnej zależy jednak od spełnienia wymogów dochodowych. W trzech z nich osoby oskarżone o popełnienie poważnych przestępstw nie podlegają wymogom dochodowym. W 11 państwach członkowskich pomoc prawna udzielana jest nieodpłatnie dzieciom będącym podejrzanymi/przestępcami we wszystkich sprawach bez żadnych wymogów dochodowych lub innych warunków (zob. rys. 2).
- Zgodnie z dyrektywą o prawach ofiar większość państw członkowskich (23) nie wymaga osiągnięcia minimalnego wieku przez dzieci będące ofiarami przestępstw do uzyskania dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej; trzy inne państwa członkowskie nie stosują żadnych wymogów dotyczących minimalnego wieku wobec dzieci będących ofiarami poważnych przestępstw, umożliwiających im dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej. Spośród tych 26 państw członkowskich sześć nie stosuje żadnych wymogów dochodowych dla otrzymania bezpłatnej pomocy prawnej, a dwa kolejne nie przewidują jakichkolwiek wymogów w przypadkach popełnienia poważnych przestępstw. Jedynie dwa państwa członkowskie nie zapewniają bezpłatnej pomocy prawnej dzieciom będącym ofiarami przestępstw (zob. rys. 3).
- Bezpłatna pomoc prawna dla dzieci będących świadkami przestępstw, w formie porady prawnej, udzielana jest bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów dotyczących wieku w 11 państwach członkowskich; w trzech z nich zastosowania nie mają również jakiejkolwiek wymogi dochodowe. W dwóch innych państwach członkowskich bezpłatna pomoc prawna udzielana jest bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów dochodowych przez dzieci będące świadkami przestępstw, które są krewnymi ofiary lub w innych szczególnych okolicznościach. W jednym państwie członkowskim bezpłatna pomoc prawna bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów dotyczących wieku, ale uzależniona od wysokości dochodów, będzie udzielana dzieciom będącym świadkami przestępstw od dnia 1 lipca 2018 r. Pozostałe państwa członkowskie nie zapewniają bezpłatnej pomocy prawnej dzieciom będącym świadkami przestępstw (zob. rys. 4).
- W 21 państwach członkowskich dzieci poniżej 18. roku życia biorące udział w postępowaniu karnym w charakterze podejrzanych/przestępców nie mogą zrzec się prawa do adwokata. Jednocześnie 11 państw członkowskich ogranicza możliwość zrzeczenia się prawa do adwokata przez dzieci poniżej 18. roku życia będące ofiarami.

Specjalne gwarancje proceduralne dla dzieci w postępowaniu karnym wymagają szczególnego traktowania dzieci biorących udział w procesie w charakterze podejrzanych/przestępców lub ofiar, lub świadków oraz zapewnienia im praw. Traktowanie to powinno również uwzględniać szczególne potrzeby dzieci związane z ich wiekiem, stopniem dojrzałości i poziomem zrozumienia. Celem jest stworzenie środowiska wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, aby umożliwić dzieciom wykonywanie ich praw w obszarze wymiaru sprawiedliwości, a właściwie prawa do rzetelnego procesu sądowego. Takie środki mają również na celu zachowanie potencjału rozwoju i ponownej integracji społecznej dziecka, jak określono w motywach dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci³².

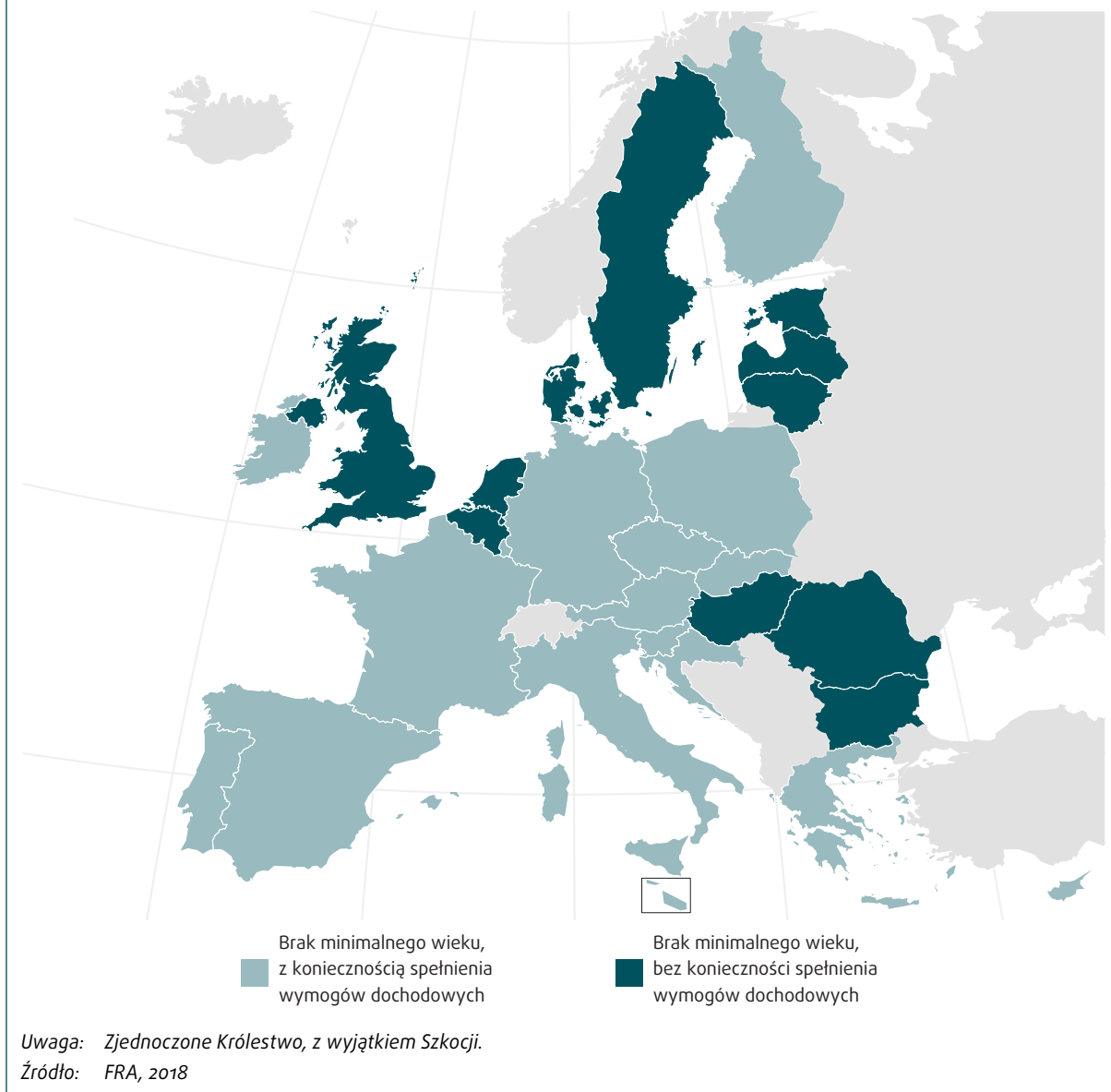
Szczególne traktowanie przysługujące dzieciom biorącym udział w postępowaniu karnym w charakterze podejrzanych zapisano w art. 40 Konwencji o prawach dziecka, w którym uznaje się prawo dzieci oskarżonych o popełnienie przestępstwa „do traktowania

w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości dziecka”. W odniesieniu do dzieci będących ofiarami klauzula generalna zawarta w art. 39, mająca zastosowanie również do postępowania sądowego, stanowi, że należy podjąć wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej dziecka w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności dziecka.

Na szczeblu unijnym w dyrektywie w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci, uwzględniającej również wytyczne Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku³³, określono kompleksowe ramy prawne ustanawiające wspólne normy minimalne dla państw członkowskich w odniesieniu do realizacji praw procesowych dzieci podejrzanych lub oskarżonych o popełnienie przestępstwa. Jej zakres nie obejmuje wykroczeń (np. wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu w ruchu drogowym), w przypadku których przykładowo kara pozbawienia wolności nie może zostać nałożona jako sankcja. Przepisy proceduralne obejmują

Rys. 2: Wymogi dotyczące wieku i wymogi dochodowe dla dzieci będących podejrzanymi/przestępcami uprawniające do otrzymania bezpłatnej pomocy prawnej

na przykład prawo do bycia informowanym w prostym i przystępnym języku³⁴; prawo do pomocy adwokata i dostępu do pomocy prawnej, a także obowiązek organów dotyczący zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy adwokata, wprowadzając tym samym ograniczenia w zakresie możliwości zrzeczenia się takiego prawa³⁵; prawo do ochrony prywatności, wiążące się z zasadą „zamkniętych drzwi” w przypadku postępowań karnych (tzn. prowadzeniem rozpraw za zamkniętymi drzwiami)³⁶; prawo do indywidualnej oceny przeprowadzonej przez wykwalifikowany personel w celu określenia szczególnych potrzeb dzieci w zakresie ochrony, kształcenia, szkolenia i integracji społecznej³⁷; prawo do audiowizualnego zapisu przesłuchania³⁸; oraz prawo do badania lekarskiego³⁹.

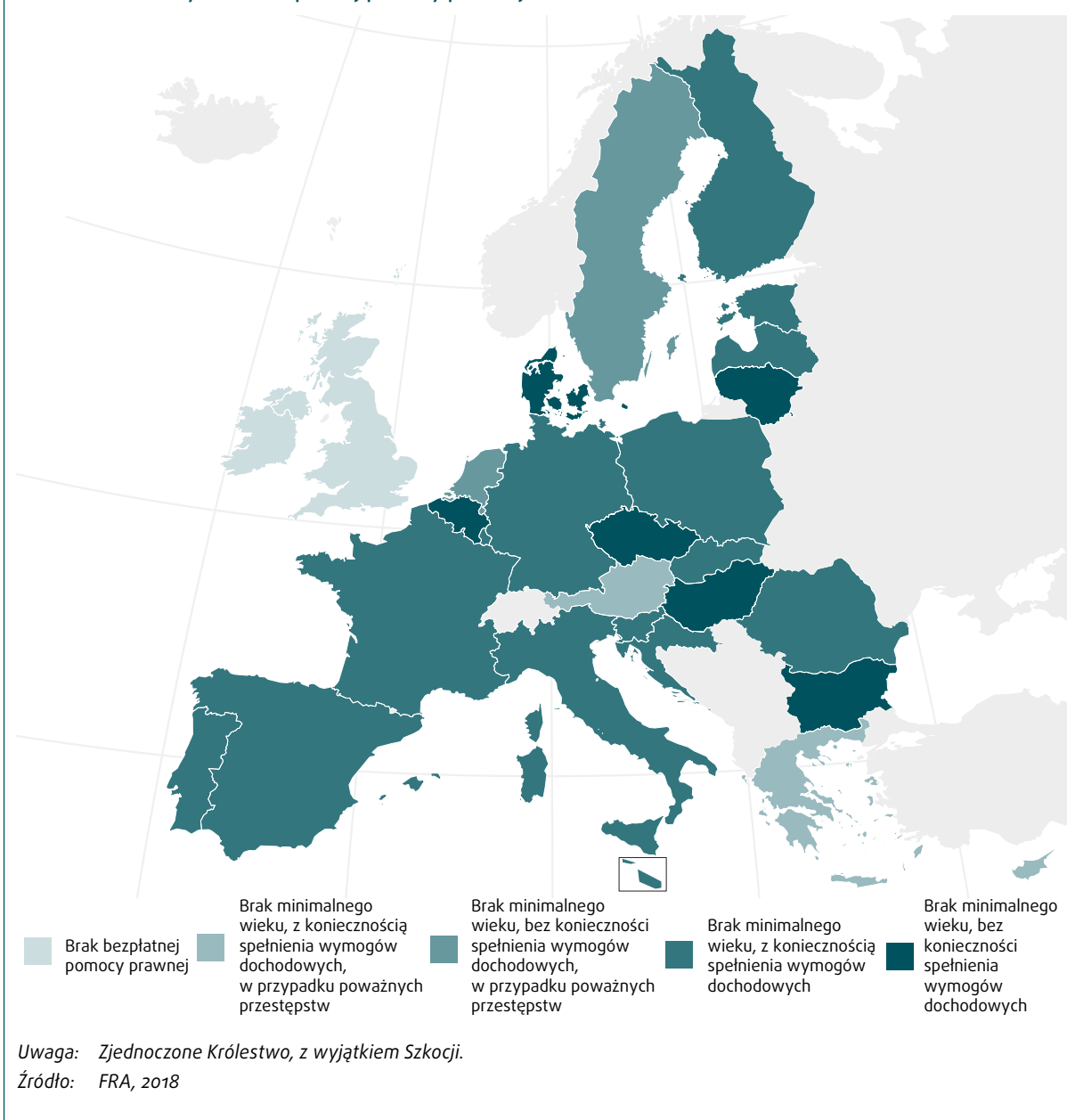
Co ciekawe, w kontekście dyrektywy prawo do specjalnych gwarancji proceduralnych zapewniane jest wszystkim dzieciom poniżej 18. roku życia będącym podejrzanymi lub oskarżonymi w procesie karnym, niezależnie od ich wieku. Państwa członkowskie są zobowiązane do transponowania dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci do krajowych porządków prawnych do dnia 11 czerwca 2019 r. Do tego dnia państwa członkowskie są zobowiązane do przyjęcia wszystkich właściwych porozumień legislacyjnych i administracyjnych w celu zapewnienia zgodności z dyrektywą.

W odniesieniu do dzieci będących ofiarami zastosowanie mają wszystkie gwarancje proceduralne przewidziane w dyrektywie o prawach ofiar. Na przykład

dzieci będące ofiarami mają prawo do pomocy prawnej i ochrony prywatności⁴⁰. Prawo do indywidualnej oceny ma kluczowe znaczenie dla określenia szczególnych potrzeb dzieci w zakresie ochrony i stwierdzenia, czy powinny one korzystać ze specjalnych środków ochronnych w trakcie postępowania karnego, jak określono w art. 22. Środki te mogłyby obejmować przesłuchania przeprowadzone w określonych pomieszczeniach, prowadzone przez tę samą osobę i w sposób uwzględniający aspekt płci, jak również środki zapewniające unikanie kontaktu wzrokowego między ofiarami a sprawcami lub zasady umożliwiające przeprowadzenie rozprawy za zamkniętymi drzwiami⁴¹.

W art. 24 dyrektywy zobowiązuje się państwa członkowskie do zapewnienia, w przypadkach dzieci będących ofiarami, aby wszystkie przesłuchania dziecka mogły być utrwalone audiowizualnie. Ponadto musi istnieć możliwość wykorzystania tych nagranych przesłuchań jako dowodów w postępowaniu karnym. W odniesieniu do wymogów dotyczących wieku wszystkie dzieci poniżej 18. roku życia będące ofiarami mają prawo do środków ochronnych i gwarancji proceduralnych zawartych w dyrektywie o prawach ofiar. W razie wątpliwości dotyczących wieku ofiary zgodnie z art. 24 ust. 2 zakłada się, że taką ofiarą jest dziecko. Podobne przepisy stosuje się również w przypadku dzieci będących ofiarami w kontekście dyrektywy w sprawie zwalczania handlu ludźmi oraz dyrektywy

Rys. 3: Wymogi dotyczące wieku i wymogi dochodowe dla dzieci będących ofiarami uprawniające do otrzymania bezpłatnej pomocy prawnej

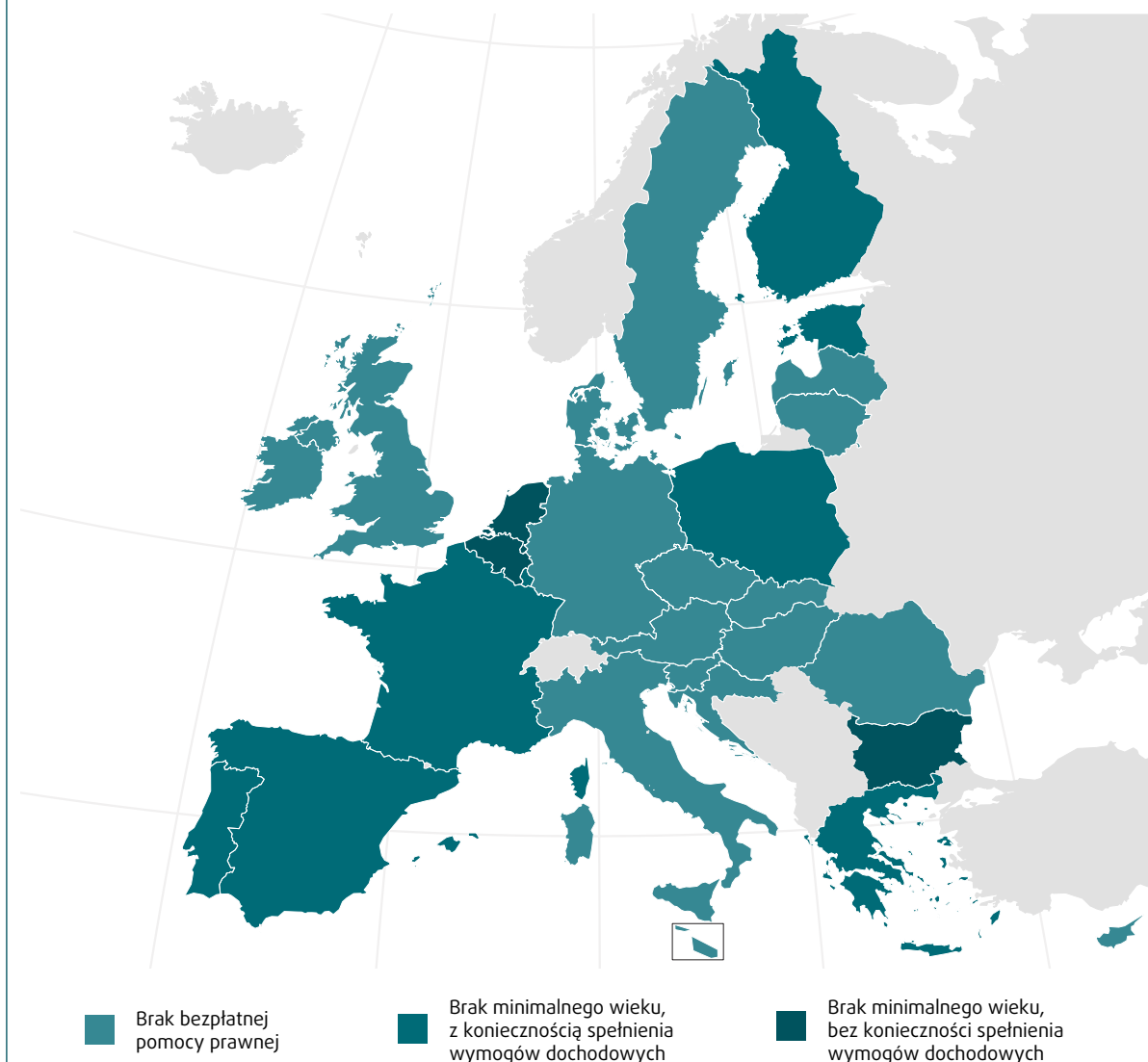

w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej.

FRA odniosła się do szeregu kwestii związanych z gwarancjami proceduralnymi zapewnianymi na szczeblu państw członkowskich dzieciom biorącym udział w postępowaniu karnym, a także z ich prawami. W ramach tych kwestii przeanalizowano występowanie ograniczeń wiekowych lub wymogów dotyczących minimalnego wieku wobec dzieci w obszarach, takich

jak korzystanie ze specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych w trakcie postępowania (np. nagranie audiowizualne i przesłuchania prowadzone przez wyspecjalizowany personel); prawo do prywatności podczas rozprawy sądowej (zasada „zamkniętych drzwi”); oraz prawo do pomocy prawnej lub zrzeczenia się prawa do adwokata. (Wszystkie istotne dane dotyczące specjalnego wsparcia i gwarancji proceduralnych; zasady „zamkniętych drzwi”; oraz pomocy prawnej / zrzeczenia się prawa do adwokata można znaleźć na stronie internetowej FRA.)

Rys. 4: Wymogi dotyczące wieku i wymogi dochodowe dla dzieci będących świadkami przestępstw uprawniające do otrzymania bezpłatnej pomocy prawnej

Uwagi: W przypadku Austrii bezpłatna pomoc prawna udzielana jest bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów dotyczących wieku przez dzieci będące świadkami przestępstw, które są krewnymi ofiary. Od dnia 1 lipca 2018 r. Węgry zapewnią dzieciom będącym świadkami przestępstw bezpłatną pomoc prawną bez konieczności spełnienia jakichkolwiek wymogów dotyczących wieku; pomoc ta będzie jednak uzależniona od wysokości dochodów.

Zjednoczone Królestwo, z wyjątkiem Szkocji.

Źródło: FRA, 2018

4

Aresztowanie dzieci

NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA

Nieletni sprawcy przestępstw podlegający karze i środkom polegającym na pozbawieniu wolności

- Nieletni sprawcy przestępstw mogą podlegać karze i środkom polegającym na pozbawieniu wolności (aresztowaniu) we wszystkich państwach członkowskich. Ogólnie rzecz biorąc, minimalny wiek podlegania takim karom i środkom jest taki sam jak minimalny wiek odpowiedzialności karnej. Granica minimalnego wieku mieści się w zakresie od 10 do 16 lat. W 13 państwach członkowskich nieletni sprawcy przestępstw mogą podlegać karom i środkom polegającym na pozbawieniu wolności (aresztowaniu) po ukończeniu 14. roku życia. W 10 państwach członkowskich granicę tę ustala się powyżej tego wieku. W czterech państwach członkowskich granicę tę ustala się poniżej tego wieku. W jednym państwie członkowskim przepisy nie przewidują żadnej granicy minimalnego wieku (zob. rys. 5).
- Schematy dotyczące tymczasowego aresztowania są podobne do tych, które mają zastosowanie w przypadku nieletnich sprawców przestępstw.

Dzieci umieszczone w celi izolacyjnej

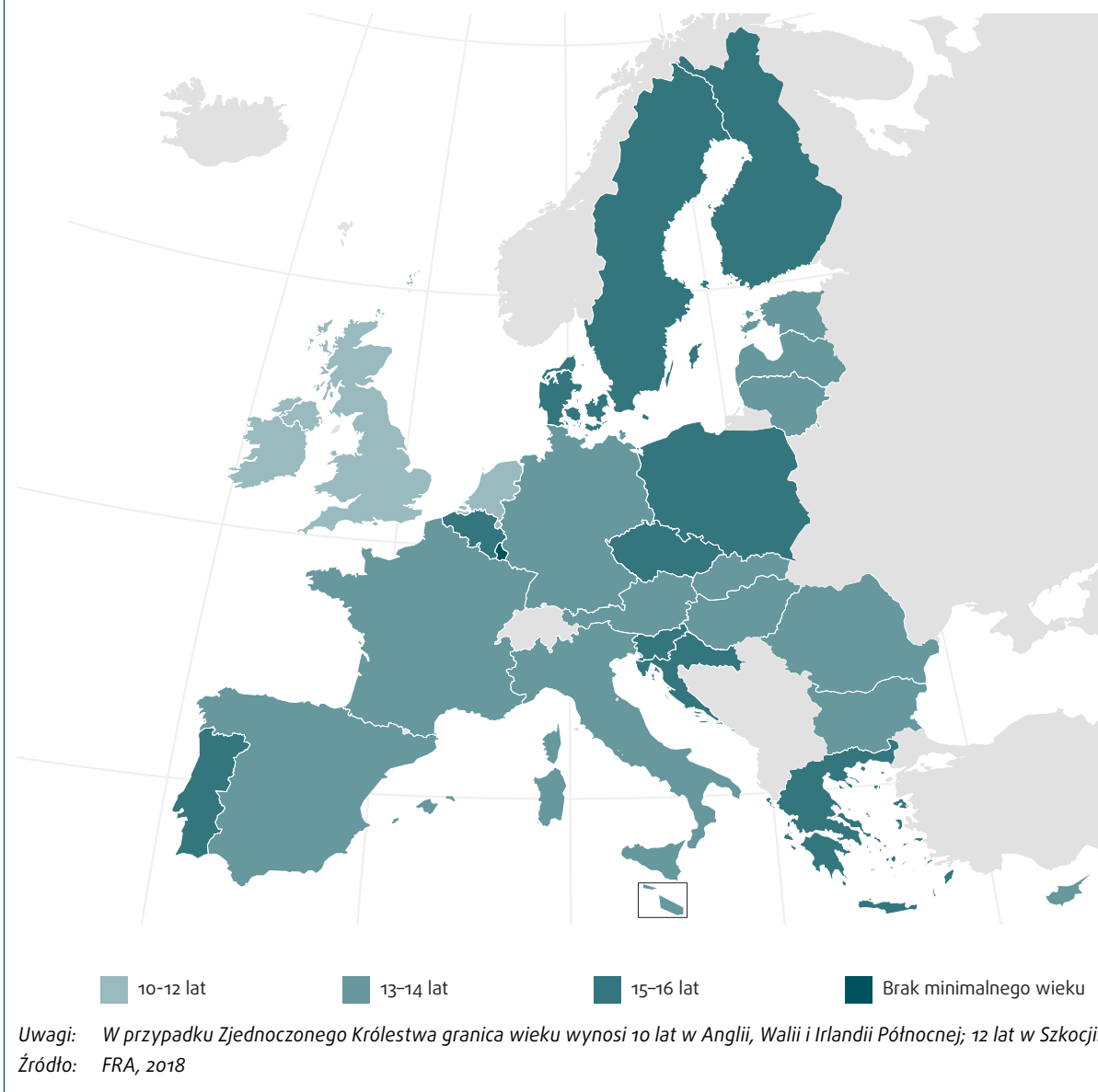
- Jedynie cztery państwa członkowskie nie nakładają kary polegającej na umieszczeniu w celi izolacyjnej na dzieci poniżej 18. roku życia.
- Spośród pozostałych 24 państw członkowskich minimalny wiek, w którym dzieci przebywające w areszcie mogą podlegać karze umieszczenia w celi izolacyjnej mieści się w zakresie od 10 do 16 lat. Granica minimalnego wieku stosowana w 12 państwach członkowskich wynosi najczęściej 14 lat. Pięć państw członkowskich ustala wyższą granicę wieku minimalnego. W czterech państwach członkowskich granica minimalnego wieku jest niższa i wynosi 10 lat. Trzy państwa członkowskie nie określają granicy minimalnego wieku umieszczenia w celi izolacyjnej (zob. rys. 6).

Ograniczenie i pozbawienie wolności dzieci

W instrumentach międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka podkreślono, że dzieci powinny podlegać karze pozbawienia wolności wyłącznie w nadzwyczajnych okolicznościach. Dzieci biorące udział w postępowaniu karnym podlegają jednak

tymczasowemu aresztowaniu; umieszczeniu w placówkach zapewniających kształcenie integracyjne lub zakładach poprawczych, gdzie zastosowanie mają ograniczenie wolności lub ograniczenie swobody poruszania się; a nawet wyrokom nakładającym kary pozbawienia wolności (kara więzienia / aresztowanie) na nieletnich

Rys. 5: Wiek, w którym nieletni sprawcy przestępstw mogą podlegać karze i środkom polegającym na pozbawieniu wolności (aresztowaniu)

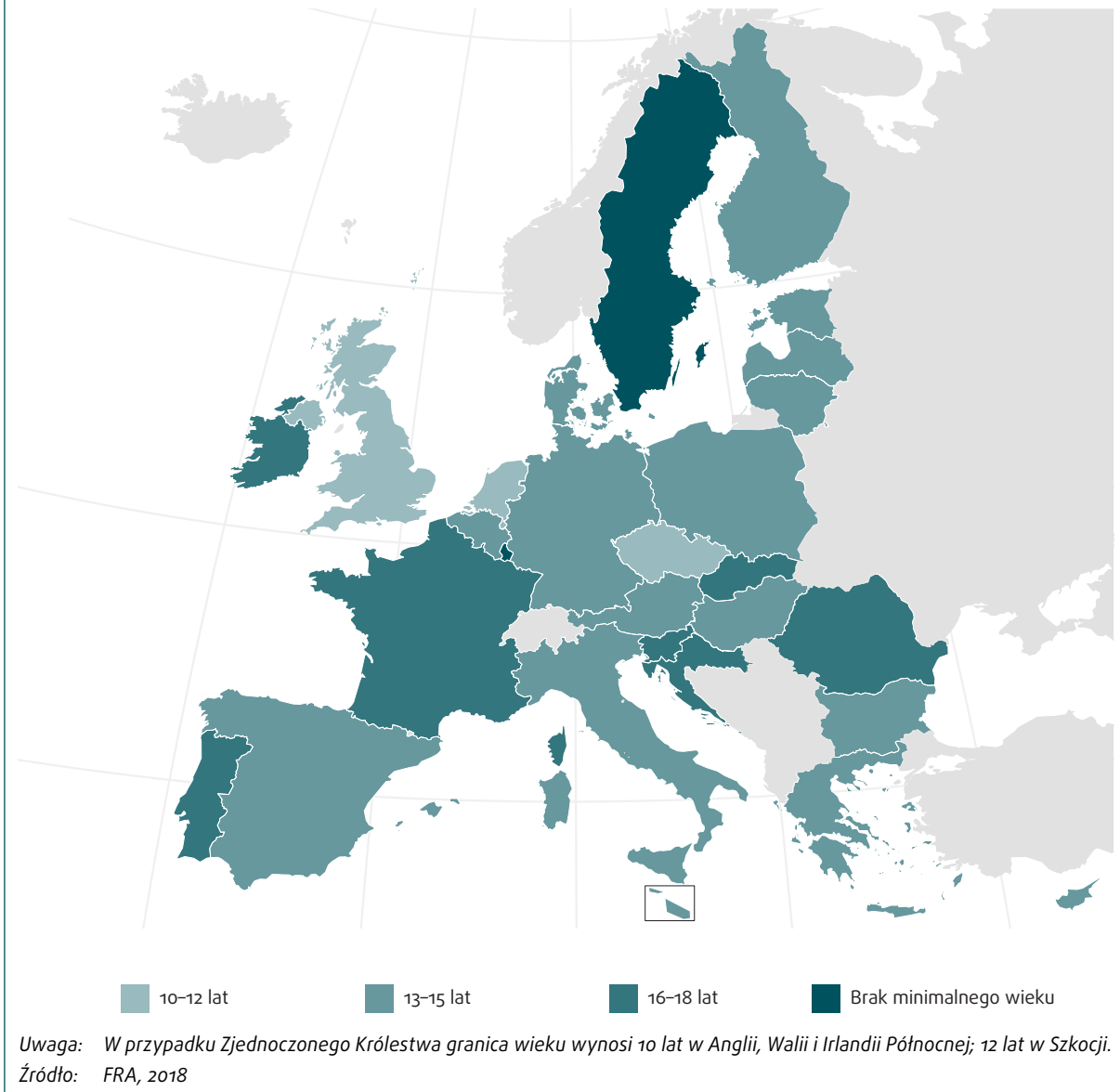
sprawców przestępstw. Wszystkie te środki ograniczają wolność dzieci lub pozbawiają ich tej wolności.

Zgodnie z art. 6 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i art. 5 EKPC osób fizycznych nie można pozbawić podstawowego prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego bez przeprowadzenia przewidzianego prawem postępowania i w ściśle określonych warunkach⁴². Żadna osoba zatrzymana nie może być poddawana torturom ani nieludzkiemu traktowaniu albo karaniu⁴³. W przypadku postępowania karnego każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą (domniemanie niewinności)⁴⁴. Ponadto oprócz zasady legalności odnoszącej się do czynów zabronionych i kar⁴⁵, w art. 49 ust. 3

karty ustanowiono zasadę proporcjonalności kar do czynów zabronionych pod groźbą kary. Jest to ogólna zasada zawarta we wspólnych tradycjach konstytucyjnych państw członkowskich, a także w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE⁴⁶.

Biorąc pod uwagę zasadę dobra dziecka, ograniczenie i pozbawienie wolności dzieci powinno być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas, jak określono w art. 37 lit. b) Konwencji o prawach dziecka⁴⁷. W art. 40 ust. 4 Konwencji o prawach dziecka sugeruje się cały szereg rozwiązań alternatywnych – takich jak poradnictwo; nadzór; probacja; umieszczenie w rodzinie zastępczej; programy edukacyjne i szkolenia zawodowe – „dla zapewnienia właściwego postępowania z dziećmi, w sposób właściwy dla ich dobra,

Rys. 6: Wiek, w którym dzieci mogą zostać umieszczone w celi izolacyjnej w trakcie aresztowania

a także proporcjonalny zarówno w stosunku do okoliczności, jak i do popełnionego wykroczenia”.

W unijnym porządku prawnym – w art. 10 ust. 2 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci – zawarto również zasadę, zgodnie z którą pozbawienie wolności ma być środkiem ostatecznym stosowanym wobec nieletnich sprawców przestępstw. Artykuł 11 dyrektywy stanowi, że „państwa członkowskie zapewniają, aby – w miarę możliwości – właściwe organy mogły skorzystać ze środków stanowiących alternatywę wobec aresztowania (środków alternatywnych)”. Ponadto art. 7 stanowi, że indywidualna ocena powinna mieć miejsce przed orzeczeniem kary, uwzględniając, spośród innych czynników, stopień dojrzałości i wiek dziecka.

Jeżeli chodzi o tymczasowe aresztowanie, w motywie 45 dyrektywy stwierdza się, że dzieci pozbawione wolności znajdują się w bardzo trudnej sytuacji, co może stanowić ryzyko zaburzenia ich rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego. W związku z tym oczekuje się, że państwa członkowskie będą unikać, a jeżeli nie jest to możliwe, ograniczać czas trwania tymczasowego aresztowania do jak najkrótszego okresu, jak określono w art. 10 ust. 1.

Umieszczenie dzieci w celi izolacyjnej

Umieszczenie dziecka przebywającego w areszcie w celi izolacyjnej oznacza, że dziecko przebywa tam w odosobnieniu od innych przez ograniczony okres w ramach sankcji dyscyplinarnej lub w celu zapewnienia jego ochrony lub w ramach środka ochronnego. Jak

podkreślił Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, umieszczanie w celi izolacyjnej „może mieć bardzo szkodliwy wpływ na zdrowie psychiczne, somatyczne i społeczne osób tam przebywających” i „powinno być stosowane jedynie w nadzwyczajnych okolicznościach” jako środek ostateczny i przez możliwe jak najkrótszy czas⁴⁸. W przypadku dzieci jest to szczególnie istotne.

Na mocy reguły 67 Reguł NZ w dziedzinie ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności zakazuje się stosowania środka dyscyplinarnego w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej lub jakiegokolwiek innej kary, która może zagrażać zdrowiu fizycznemu i psychicznemu dziecka poddanego takiej karze⁴⁹. Uwzględniając definicję izolacji wprowadzoną w 2015 r. we Wzorcowych regułach minimum NZ postępowania z więźniami (reguły Mandeli)⁵⁰, Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu odnotował wzmożoną tendencję – na szczeblu międzynarodowym – do propagowania zniesienia izolacji w stosunku do nieletnich i poparł takie podejście⁵¹.

Artykuł 37 lit. a) i c) Konwencji o prawach dziecka stanowi, że żadne dziecko nie może podlegać torturowaniu bądź innemu okrutnemu, niehumanitarnemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu oraz że każde dziecko pozbawione wolności musi być traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. Komitet Praw Dziecka w komentarzu ogólnym nr 13 o prawie dziecka do wolności od

wszelkich form przemocy⁵² zauważa, że umieszczenie w celi izolacyjnej może stanowić zakazaną formę przemocy psychicznej wobec dzieci.

Na szczeblu unijnym zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i karania ustanowiono na mocy art. 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 24 traktowanie dzieci powinno służyć przede wszystkim zabezpieczeniu najlepszych interesów dzieci i ich dobrostanu. Artykuł 12 ust. 5 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci stanowi, że w przypadku dzieci przebywających w areszcie państwa członkowskie zobowiązane są do zapewnienia i ochrony ich zdrowia oraz rozwoju fizycznego i psychicznego. Dyrektywa w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci nie zakazuje jednak wprost stosowania izolacji wobec dzieci ani nie określa minimalnego wieku pozwalającego na stosowanie takiej izolacji.

Kwestia dotycząca ustanawiania konkretnych progów minimalnego wieku dzieci, w którym można je pozbawić wolności, lub w obszarach takich jak umieszczenie w celi z osobami dorosłymi lub w celi izolacyjnej, nie została wyraźnie uregulowana na szczeblu unijnym. Przyjęcie odpowiednich przepisów należy zatem do kompetencji państw członkowskich. Wykonując swoje uprawnienia w zakresie aresztowania dziecka, państwa członkowskie powinny jednak w pełni przestrzegać wszystkich obowiązujących wiążących przepisów i zasad międzynarodowych i unijnych. FRA przeanalizowała odpowiednie przepisy państw członkowskich UE. (Wszystkie istotne dane dotyczące pozbawienia wolności i umieszczenia w celi izolacyjnej znajdują się na [stronie internetowej FRA.](#))

Przypisy

- 1 Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz.U. 2016 C 202.
- 2 Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Konwencja o prawach dziecka, 20 listopada 1989 r.; polskie tłumaczenie.
- 3 Na przykład, w powiązanych badaniach, Międzynarodowa Sieć na rzecz Praw Dziecka uważa, że zwykle ograniczenia związane z wiekiem nie zawsze stanowią najlepsze podejście. W dokumencie opublikowanym w kwietniu 2016 r. zatytułowanym „Age is arbitrary: Setting minimum ages” („Wiek jest pojęciem arbitralnym: ustanawianie granic minimalnego wieku”) Międzynarodowa Sieć na rzecz Praw Dziecka wprowadziła trzy grupy argumentów przemawiających za ustanowieniem wymogów dotyczących minimalnego wieku lub unikaniem ustanawiania ograniczeń wiekowych: a) sprawy, w których minimalny wiek powinien wynosić 18 lat, aby zapobiegać nadużyciom władzy; b) sprawy, w których należy unikać ustanawiania minimalnego wieku, z uwagi na to, iż ograniczenia wiekowe nie są wykorzystywane w celach ochrony i potencjalnie ograniczają rozwój dzieci, ich wolności, a nawet ochronę; c) sprawy, w których skuteczna zdolność dziecka powinna stanowić decydujący czynnik z uwagi na napięcia pomiędzy ochroną a autonomią dzieci. Ostatni punkt ma szczególne znaczenie w kwestii uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych.
- 4 Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, Dz.U. 2012 L 315 (dyrektywa o prawach ofiar).
- 5 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, Dz.U. 2016 L 132 (dyrektywa w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci).
- 6 Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, Dz.U. 2003 L 338.
- 7 Rada Europy (2016), *Strategia Rady Europy na rzecz praw dziecka (2016–2021)*, Strasburg, marzec 2016 r., s. 4.
- 8 FRA (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej) (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia dzieci uczestniczących w postępowaniach sądowych jako ofiary, świadkowie lub strony w dziewięciu państwach członkowskich), Urząd Publikacji Unii Europejskiej (Urząd Publikacji), Luksemburg.
- 9 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW, Dz.U. 2011 L 335.
- 10 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW, Dz.U. 2011 L 101 (dyrektywa w sprawie zwalczania handlu ludźmi).
- 11 W kwestiach związanych z dostępem do wymiaru sprawiedliwości należy zapoznać się z: FRA (2016), *Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości*, Urząd Publikacji, Luksemburg.
- 12 Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), Dz.U. 2016 C 202.
- 13 Rada Europy, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC), Seria Traktatów Rady Europy nr 5, Rzym, 4 listopada 1950 r., polskie tłumaczenie.
- 14 Artykuł 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i art. 14 EKPC.
- 15 Artykuł 3 Konwencji o prawach dziecka.
- 16 Artykuł 12 Konwencji o prawach dziecka.
- 17 Artykuł 37, 38 i 40 Konwencji o prawach dziecka.
- 18 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.U. 2012 C 326.
- 19 Inne istotne środki legislacyjne obejmują: a) dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, Dz.U. 2010 L 280; b) dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, Dz.U. 2012 L 142; c) dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności Dz.U. 2013 L 294; d) dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym, Dz.U. 2016 L 65.
- 20 FRA (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia dzieci uczestniczących w postępowaniach sądowych jako ofiary, świadkowie lub strony w dziewięciu państwach członkowskich), Urząd Publikacji, Luksemburg.
- 21 Rada Europy (2010) *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* (Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom), Strasburg, 17 listopada 2010 r., s. 17–18 i 50–52.
- 22 Komitet Praw Dziecka ONZ (2009), *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard* (Komentarz ogólny nr 12 (2009), Prawo dziecka do bycia wysłuchanym) CRC/C/GC/12, 12 czerwca 2009 r., s. 3.
- 23 Artykuł 24 ust. 2 karty i art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka.
- 24 FRA (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia dzieci uczestniczących w postępowaniach sądowych jako ofiary, świadkowie lub strony w dziewięciu państwach członkowskich), Urząd Publikacji, Luksemburg.
- 25 Komitet Praw Dziecka ONZ (2009), *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard* (Komentarz ogólny nr 12 (2009), Prawo dziecka do bycia wysłuchanym) CRC/C/GC/12, 12 czerwca 2009 r., s. 9–10.
- 26 Rada Europy (2010), *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* (Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku), Strasburg, 17 listopada 2010 r., s. 16.

- 27 FRA (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia dzieci uczestniczących w postępowaniach sądowych jako ofiary, świadkowie lub strony w dziewięciu państwach członkowskich UE), Urząd Publikacji, Luksemburg, s. 7.
- 28 Komitet Praw Dziecka ONZ (2009), *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard* (Komentarz ogólny nr 12 (2009), Prawo dziecka do bycia wysłuchanym) CRC/C/GC/12, 12 czerwca 2009 r., s. 6-7.
- 29 ONZ, Rada Gospodarcza i Społeczna, *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime* (Wytyczne dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach, w których ofiarami lub świadkami przestępstw są dzieci), rezolucja ECOSOC 2005/20, 22 lipca 2005 r., pkt 18.
- 30 FRA (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – opinie i doświadczenia dzieci uczestniczących w postępowaniach sądowych jako ofiary, świadkowie lub strony w dziewięciu państwach członkowskich), Urząd Publikacji, Luksemburg.
- 31 Tamże.
- 32 Motywy 1 i 9 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 33 Motyw 7 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 34 Artykuł 4 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 35 Artykuły 6 i 18 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 36 Artykuł 14 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 37 Artykuł 7 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 38 Artykuł 9 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 39 Artykuł 8 dyrektywy w sprawie specjalnych gwarancji dla dzieci.
- 40 Artykuł 13 i 21 dyrektywy o prawach ofiar.
- 41 Artykuł 23 dyrektywy o prawach ofiar.
- 42 Zob. także FRA (2017), *European legal and policy framework on immigration detention of children* (Europejskie ramy prawne i polityczne w zakresie zatrzymania dzieci będących imigrantami), Urząd Publikacji, Luksemburg.
- 43 Artykuł 4 Karty i art. 3 EKPC.
- 44 Artykuł 48 ust. 1 Karty i art. 6 ust. 2 EKPC.
- 45 Artykuł 49 ust. 1 Karty i art. 7 EKPC.
- 46 Wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz.U. 2007 C 303, s. 31.
- 47 Artykuł 37 lit. b) Konwencji o prawach dziecka; reguła 2 Reguł NZ w dziedzinie ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności (1990) (*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*); reguła 10 zaleceń CM/Rec(2008)11 w sprawie Europejskich Reguł wobec nieletnich przestępców poddanych karom lub środkom (2008) (*Recommendation CM/Rec(2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures*); Rada Europy, Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (2015), 24. Ogólne sprawozdanie na temat działalności Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (*24th General Report on CPT's activities*) pkt 96.
- 48 Rada Europy, Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (2011), *21st General Report of the CPT* (21. Ogólne sprawozdanie Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu), pkt 53 i 64.
- 49 ONZ (1990), *United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty* (Reguły NZ w dziedzinie ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności).
- 50 W regule 44 *Wzorcowych reguł minimalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowania z więźniami (reguły Mandeli)* (2015) (*United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules)*) określono izolację jako umieszczenie więźniów w celi izolacyjnej przez co najmniej 22 godziny w ciągu doby, pozbawiając ich istotnego kontaktu z drugim człowiekiem. Długotrwała izolacja oznacza umieszczenie w celi izolacyjnej na okres przekraczający 15 kolejnych dni.
- 51 Zobacz na przykład sprawozdania na temat sprawozdań Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu z wizyty we Francji w 2015 r. (*CPT/Inf(2017)7*, pkt 95), z wizyty w Niemczech w 2015 r. (*CPT/Inf(2017)13*, pkt 70) i z wizyty na Łotwie w 2016 r. (*CPT/Inf(2017)16*, pkt 96).
- 52 Komitet Praw Dziecka (2011), *General Comment No. 13 (2011), The right of the child to freedom from all forms of violence* (Komentarz ogólny nr 13 (2011), Prawo dziecka do wolności od wszelkich form przemocy), CRC/C/GC/13, 18 kwietnia 2011 r.

JAK SKONTAKTOWAĆ SIĘ Z UE

Osobiście

W całej Unii Europejskiej istnieje kilkaset centrów informacyjnych Europe Direct. Adres najbliższego centrum można znaleźć na stronie: https://europa.eu/european-union/contact_pl.

Telefonicznie lub drogą mailową

Europe Direct to serwis informacyjny, który udziela odpowiedzi na pytania na temat Unii Europejskiej. Można się z nim skontaktować:

- dzwoniąc pod bezpłatny numer telefonu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (niektórzy operatorzy mogą naliczać opłaty za te połączenia),
- dzwoniąc pod standardowy numer telefonu: +32 22999696,
- drogą mailową: https://europa.eu/european-union/contact_pl.

Wyszukiwanie informacji o UE

Online

Informacje o Unii Europejskiej są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu Europa: https://europa.eu/european-union/index_pl.

Publikacje UE

Bezpłatne i odpłatne publikacje UE można pobrać lub zamówić na stronie: <https://op.europa.eu/pl/publications>. Większą liczbę egzemplarzy bezpłatnych publikacji można otrzymać, kontaktując się z serwisem Europe Direct lub z lokalnym centrum informacyjnym (zob. https://europa.eu/european-union/contact_pl).

Prawo UE i powiązane dokumenty

Informacje prawne dotyczące UE, w tym wszystkie unijne akty prawne od 1952 r., są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Portal Otwartych Danych UE

Unijny portal otwartych danych (<http://data.europa.eu/euodp/pl>) umożliwia dostęp do zbiorów danych pochodzących z instytucji i innych organów UE. Dane można pobierać i wykorzystywać bezpłatnie, zarówno do celów komercyjnych, jak i niekomercyjnych.

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Znalezienie odpowiedniej równowagi między propagowaniem prawa dzieci do uczestnictwa w postępowaniach mających wpływ na ich życie a zapewnieniem ich ochrony przed krzywdami nadal pozostaje wyzwaniem w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości. Państwa członkowskie odnoszą się do tej kwestii na różne sposoby, w tym ustanawiając wymogi dotyczące minimalnego wieku umożliwiające wykonanie praw oraz ograniczenia wiekowe umożliwiające zastosowanie specjalnych środków ochronnych. Rozwiązania te mogą się znacznie różnić w poszczególnych państwach członkowskich. W niniejszym sprawozdaniu określa się podejścia państw członkowskich do wymogów dotyczących wieku i ograniczeń w zakresie uczestnictwa dzieci w postępowaniach sądowych; gwarancje proceduralne oraz prawa dzieci biorących udział w postępowaniu karnym; a także kwestie dotyczące pozbawiania dzieci wolności.

Niniejsze sprawozdanie jest jednym z dwóch sprawozdań FRA, w których odniesiono się do wymogów dotyczących minimalnego wieku w poszczególnych obszarach. W drugim sprawozdaniu skupiono się na kwestii azylu. Ponadto FRA opublikowała na swojej stronie internetowej dane porównawcze w odniesieniu do wymogów dotyczących wieku w dziewięciu obszarach tematycznych: zdolność prawna; uczestnictwo w życiu politycznym; zdrowie; religia; azyl i migracja; dostęp do wymiaru sprawiedliwości; dzieci w świecie cyfrowym; prawa społeczne i gospodarcze; oraz kwestie związane ze społecznością LGBTI (lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i interseksualnych). Wszystkie sprawozdania i opublikowane dane zapewniają kompleksowy przegląd wymogów dotyczących minimalnego wieku w UE.

FRA - AGENCJA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wiedeń – Austria

Tel. +43 1580 30-0 – Faks +43 1580 30-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency